

# שיחות הרבי לעם

מבחר שיעורים על התורה  
מסדרת 'לקוטי שיחות'  
בעיבוד לשפה עכשווית בהירה

בראשית

יוצא לאור ע"י:



© כל הזכויות שמורות

נדפס בישראל ה'תשע"ח • 2017

עריכה: הרב משה מרינובסקי

הגהה: הרב לוי יצחק שפרינגר

ייעוץ וביקורת: הרב מנחם מענדל רייצס

מן המקורות: הת' מנחם חילי

עימוד ועיצוב: *y.w. graphicdesign*

הדפסה וכריכה: מפעלי דפוס כתר

הפצה ראשית:



ספריית אש"ל

טל': 03.9607.637

פל': 050.534.4321

פקס: 03.9607.645

## פתח דבר

משנתו של הרבי מליובאוויטש היא ים גדול, אינסופי, של מעיינות חכמה בכל חלקי התורה, פשט ורמז כמו דרוש וסוד. היא משתרעת על פני מאות כרכים של 'שיחות', 'מאמרים', 'אגרות', 'רשימות', 'תשובות', 'הערות', 'מענות' ועוד.

מבין כל אלה שמור מקום מיוחד לסדרת 'לקוטי שיחות'. סדרה בת שלושים ותשעה כרכים של רעיונות, דיונים, הדרכות והוראות שכולם יחד שופכים אור חדש על פרשיות התורה והחגים ומהווים מקור בלתי נדלה לעיון, לימוד והשראה.

ייחודה של סדרת 'לקוטי שיחות' היא העובדה שכל השיחות המופיעות בה היו למראה עיניו של הרבי בעצמו, ולפני ההוצאה לאור, עברו את הגהתו המדוקדקת. בנוסף לכך, הדברים נערכו בצורה מסודרת, דבר דבור על אופנו, כדי שכל שיחה תהיה יחידת-לימוד שלמה.

ספרי 'לקוטי שיחות' אכן זכו לתפוצה רחבה מאד ואלפי יהודים בכל רחבי העולם לומדים בהם בשקיקה מידי שבוע בשבוע ולקראת כל חג.

השיחות כתובות בסגנון הייחודי, המקיף כל נושא מהיבטים רבים ומכיל שפע של פרטים, מראי מקומות, הערות והפניות. כל אלה מעשירים את הסדרה עושר עצום, אך לגבי רבים הם מהווים קושי ומחסום.

לכן, נרגש צורך 'לתרגם' את השיחות לשפתו של דובר עברית מצוי שאין לו רקע תורני נרחב.

לפי בקשת רבים, מוסרי שיעורים בשיחות של הרבי וציבור רחב של מתעניינים, נטלנו על עצמנו את המשימה להגיש מבחר שיחות מתוך סדרת 'לקוטי שיחות' בעיבוד לשפה ברורה ופשוטה. העיבוד נעשה תוך מאמץ מצד אחד לתמצת את הדברים, להשמיט חלקים שבאו כבדרך אגב וכ'מאמר המוסגר', אך מצד שני להעביר את עיקרי הדברים.

סדרת 'לקוטי שיחות' מתאפיינת בשפע של הערות, מראי-מקומות והפניות שמרחיבות את הנושא הנידון ומעשירות את הלומד. במהדורה זו נשמטו כמעט כל ההערות אך לכל שיחה נוספו אי אלו קטעים מן המקורות כדי למשוך את ליבם ולהרחיב את דעתם של לומדי השיעורים.

לכל פרשה נבחרו שלוש שיחות, פחות מעשרה אחוזים מכל הסדרה בת שלושים ותשעה הכרכים ואנו תקווה כי הלימוד בספר זה יהיה 'טעימה' שתסייע ללומדים לצלול בים הגדול של הסדרה המקורית ולשאוב ט"ל של תחיה.

### הוצאת 'אורות'

ר' תשרי ה'תשע"ח  
יום הסתלקות הרבנית חנה, אמו של הרבי, בשנת תשכ"ה

# תוכן עניינים

## בראשית

### 13 . . . . . הלקח החיובי מחטא עץ הדעת

איך קרה שאדם הראשון לא התגבר על יצרו ואכל מהפרי האסור? = למה לאנשים גדולים יש יצר-הרע גדול? = ולמה היו חכמים שנזהרו במיוחד במצווה מסויימת? = וגם על סוד כוחה הרב של האשה

### 20 . . . . . 'בראשית' או 'החודש'

למה התורה פותחת בסיפורים ולא במצוות? = מה אכפת לגויים האם הפסוק 'בראשית' מופיע בתחילת התורה או במקום אחר? = משמעות חדשה למושג 'כיבוש' והגדרת המטרה והתכלית של הבריאה

### 27 . . . . . מה מפחיד בליקוי המאורות?

ליקוי השמש והירח - תופעה טבעית ידועה מראש; אז למה נחשב סימן רע? = מדוע ליקוי המאורות אמור להדאיג את אומות העולם ולא את בני ישראל? = ומה הקשר בין יום ההולדת לתכונות הנפש? = יהודים, אל תחתו

## נח

## 34 . . . . . הזולת הוא הראי

למה מבט על יהודי נוסף דומה להסתכלות בראי? = מתי עדיף להתפתל כדי לדבר בלשון נקיה ומתי צריך להתבטא בצורה חדה וברורה? = ועל הדמיון בין דיבור נקי לראיה טובה

## 41 . . . . . פנימיות התורה והמדע

מה פשר העובדה שהתגלות תורת החסידות באה במקביל להתפתחות המדע? = איך המדע העוסק במציאות הגשמית יכול לשמש אמצעי להכנת העולם לגאולה השלימה? = ולמה המדע נוטה למעט את מספר הרכיבים של המציאות? = משמעות מפתיעה לנבואה מדהימה של ספר הזוהר

## 49 . . . . . הצד החיובי של המבול

מה עדיף, עולם שכולו מכוסה במים או מצב שבו יבשה הארץ? = אם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, איך לומדים ומפרשים את התורה בעולמות עליונים שאין בהם מציאות גשמית? = ולמה התכוון בנו של האדמו"ר הזקן כשאמר 'כשאבא קורא לא שומעים קללות?' = על עולם שבו יש רק טוב

## לך לך

## 58 . . . . . כמו אברהם אבינו

האם כל יהודי דומה לאברהם אבינו? = למה עורכים ברית מילה לתינוק שאינו מסוגל להבין ולא מחכים שיהיה בן-זעת? = ומה מייחד את מצות המילה מכל מצוות התורה = המשמעות הפנימית של נוסח הברכה 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'

## 64 . . . . . כך נבחר אברהם

למה התורה לא מקדימה לילך לך' אף מילה על צדקתו של אברהם אבינו? = מה ההבדל המהותי בין שבע מצוות בני-נוח לתרי"ג המצוות של עם ישראל? = ולמה ידע, הבנה ורגש לא מהווים תנאי לקיום המצוות? = החשיבות העצומה של הקיום בפועל

## 71 . . . . . הדרך לנחת אמיתי

מה היו הציפיות של אברהם מישמעאל? = ולמה אמר לו הקדוש-ברוך-הוא שדווקא יצחק ימשך את דרכו ויגרום לו נחת? = על שני הבדלים מהותיים בין יצחק וישמעאל ועל יסודות בחינוך יהודי אמיתי

**וירא**

**76 . . . . . כפייה דתית' מאברהם ועד המשיח**

מדוע אילץ אברהם את אורחיו להודות לה' על המזון? = האם יש ערך לקיום מצוה מתוך אילוץ?  
 = מה פשר האמירה הקשה של רבי אלעזר לאיש הימבוער' ולמה יהודי יצא מלפני הרבי הרש"ב  
 כשהוא ממרר בבכי? = על רצון חיצוני ורצון פנימי ועל אילוץ חיובי

**82 . . . . . פתיחת הצינור**

מה כל מיוחד בעקידת יצחק, הרי לאורך הדורות רבים מסרו את נפשם על קידוש השם? =  
 מה ההבדל בין מסירות-נפש של יהודים לזו של לא-יהודים? = ואיך הניסיון האחרון מוכיח על  
 הנסיגות הראשונים? = על מסירות נפש אמיתית

**88 . . . . . בארות מים חיים**

למה יצחק נולד דווקא לאחר שאברהם נימול? = מה ההבדל בין 'המשכה' להעלאה? = ולמה  
 יצחק היה כל-בך נחוש לחפור בארות למרות כל ההפרעות? = על המתכון להגיע למים חיים'

**חיי שרה**

**94 . . . . . חיים אמיתיים?**

האם יש הבדל בין 'זקן' ליבא בימיס'? = איך משתלב הפירוש הפשוט ביבא בימיס' עם פירוש  
 הזוהר? = ומה היו החיים האמיתיים של אברהם ושרה? = על רישומים של אירועים והרפתקאות  
 בחיי האדם

**100 . . . . . מבצע נש"ק**

מה היה הרגע שבו החליט יצחק לשאת את רבקה? = לפי איזה סדר כתב רש"י את שלושת  
 הניסים = ולמה הנרות של אברהם לא דלקו כל השבוע? = על מבצע שמאיר ללא הפסק

**107 . . . . . לחיות עם שרה**

למה הפרשה העוסקת באירועים שהתרחשו אחרי פטירת שרה נקראת 'חיי שרה'? = הבדל  
 מהותי בין התפיסה של אברהם לזו של שרה ביחס לאומות העולם = ומה עונים ל"שמעאלים"  
 שעוברים לבעלות על מערת המכפלה? = על חיים אמיתיים, חיי נצח

## תולדות

## 115 . . . . . חיים על-טבעיים

איך שלושה פירושים, ועוד אחד, משתלבים ומתחברים? = מה הסדר הרצוי בעבודת ה' באהבה וביראה? ואיך יהודי יכול להתעלות מעל מגבלות הטבע? = משמעויות חדשות לאברהם וליצחק?

## 122 . . . . . העולמות של יעקב ועשו

האמנם עשו היה גדולי ברוחניות? על מה בעצם רבו יעקב ועשו עוד לפני שנולדו? = ולמה כל יהודי אמור להיות גם יושב אוהלים וגם איש שדה? = על צדדים חיוביים באישיות של עשו הרשע

## 129 . . . . . הסיבות לעיוורון

מדוע מונה רש"י שלוש סיבות שונות לעיוורון של יצחק? = באיזה גיל ובאלו נסיבות התעוורר יצחק? = ועד כמה היה יצחק מודע למצבו הרוחני של עשו? = על הזהירות הרבה מלשון הרע

## ויצא

## 134 . . . . . הקמת בית בישראל

למה יעקב הקיף באבנים רק את ראשו? = איך מתכוננים להקמת בית יהודי? = ואיך מביאים קדושה גם בדברים שבשגרה? = על המעבר מ'באר-שבע' ל'חרן'

## 139 . . . . . סוד הצאן

מה ההבדל בין היחס שבין בנים לאביהם, ליחס שבין הצאן לרועה? = איך משלבים לימוד תורה עם יציאה לשליחות להאיר את העולם? = והאם עבודת ה' צריכה להיות מתוך שפלות והכנעה או בעוז וגבורה? = על הצאן של יעקב אבינו והמשימות של כולנו

## 146 . . . . . לא על חשבון אחרים

למה יעקב אבינו נשא אחריות לנשים בניגוד לציווי התורה האוסר על כך? = למה ההסברים השונים של המפרשים לא מקובלים על רש"י? = ומה ההסבר המפתיע בפשטותו? = על דרוש הלכה לעומת פשט, ועל הידורים והחמרות על חשבון אחרים



**וישלה**

**152 . . . . . מלאכים ממש**

האם יש סתירה בין פירוש רש"י לאמרה של המגיד ממעזריטש? = מה פשר הביטוי יום ההילולא שלנו? = ומה ההבדל הגדול בין 'כל מעשיך לשם שמים' ליבבל דרכיך דעהו' = על אמרה קצרה של המגיד שמקפלת בתוכה את יסודות החסידות

**159 . . . . . הכלל והפרטים**

למה הזכר לנס ההצלה של יעקב אבינו נקבע דווקא בהקשר לפרט שנראה טפל? = מה החידוש של הבעל-שם-טוב בנושא השגחה פרטית? = ואם יש השגחה על כל עשב, מה מיוחד בשמירה ובהשגחה על עם ישראל? = נקודות עומק באיסור גיד הנשה

**167 . . . . . קטנות וגדלות**

איך יתכן שיעקב אבינו חשש 'שמא יגרום החטא', ומה פשר הדברים לגבי האדמו"ר הזקן? = מה משמעות הדימוי של מאסר אדמו"ר הזקן לזית שכותשים אותו כדי להפיק ממנו שמן? = הפירוש הפשוט והפירוש החסידי במלים 'קטונתי מכל החסידים'

**וישב**

**173 . . . . . לשבת בשלווה**

האם רצונו של יעקב אבינו 'לישב בשלווה' היה רצוי והאם הקדוש-ברוך-הוא נענה לבקשתו? = האם יעקב אבינו לא סבל מספיק עד שיקפץ עליו רוגזו של יוסף? = ואיך הבקשה, ואפילו התביעה, על הגאולה נלמדת מיעקב? = על סוגים שונים של שלווה

**181 . . . . . חלומות עם מסרים**

מה ההבדל בין חלומות יוסף לחלומות פרעה, ובמה שונה חלומו השני של יוסף מהראשון? = איך מתעלים מהעיסוק בעניינים ארציים לחיבור עם רוחניות ושמים? ולמה בכל מצב חייבים להתבטל כלפי צדיק הדור? = על המשמעות הפנימית של חלומות יוסף

**187 . . . . . סיפור הצלחה**

מה ההבדל בין ההצלחה לה זכה יוסף בבית פוטיפר לזו שהיתה לו בבית הסוהר? = איך שני המצבים של יוסף, כעבד וכאסיר, השפיעו על עבודת ה' שלו באותה שעה? = ומה הדמיון בין ההצלחה של יוסף במצרים לנפלאות הגאולה של האדמו"ר הזקן ב"ט בכסלו = על רמות שונות של הצלחה משמים

**מקץ**

**192 . . . . . חכמת יוסף**

מה היה כל-כך חכם בדרך שבה יוסף פתר את חלום פרעה, הרי לכאורה הפתרון הזה מובן מאליו? = למה החרטומים התעקשו לדבוק בפתרון אחר? = ולמה רש"י מצטט מהמדרש רק חלק מהעניין? = ביאור ששופך אור על חכמתו הגדולה של יוסף הצדיק

**199 . . . . . החלומות והגלות**

למה הגלות דומה לחלום? = במה יוסף נעלה על אחיו ואפילו על יעקב? = ולמה למרות כל גדולתו אמר יוסף 'הפרני אלקים בארץ עניי'? = על הסיבות לגלות ועל ההזדמנויות המיוחדות במהלכה שאסור להחמיץ

**205 . . . . . בין ישראל לעמים**

ממה חשש יעקב אבינו כשאמר לבניו 'למה תתראו?' = ומדוע בני יעקב העדיפו להשאר בבית ולא לרדת למצרים למרות הרעב? = מה ההבדל המהותי בין התורה לשאר החכמות, להבדיל? = על ההבדלה בין ישראל לעמים

**ויגש**

**212 . . . . . ישיבות בכל מקום**

למה יהודה סיכן את חייו למען בנימין? = למה היה חשוב ליעקב להקים ישיבה במצרים עוד לפני שהוא מגיע למקום? = איך ומתי צריך לתמוך בישיבות = על אחריות של הורים, ובכלל, כלפי ילד יהודי

**216 . . . . . השאלה התמוהה של יוסף**

מה פשר השאלה של יוסף 'העוד אבי חיי' - האמנם הוא לא ידע שיעקב חיי? = למה הפגישה של יעקב ויוסף היתה כל-כך דחופה? = ולמה יוסף לא מיהר ועלה ליעקב בעצמו? = על תהליך הסיום של עשרים ושתיים שנות פרידה

**221 . . . . . יוסף כמקור הכוח**

מדוע עם ישראל נקרא על שם יוסף לעולם, רק בגלל הפרנסה שסיפק להם בימי הרעב? = מה ההבדל בין הגלות של יעקב בבית לבן לגלות של יוסף במצרים? = ולמה דוקא יוסף נותן את הכוח לשאת את כל הגלויות? = על הדרך לעבור מגולה ליגאולה

**227 . . . . . גילוי והסתרת הקץ**

האם רצוי שבני ישראל ידעו את מועד קץ הגלות או עדיף שהקץ יישאר עלום? = אם הרצון של יעקב לגלות את הקץ היה חיובי למה ה' מנע זאת ממנו? = ומה בכל זאת פעל יעקב עם הרצון לגלות את קץ הימים, ומה המסר מכך לדורות? = על עבודת ה' מושלמת שתביא גאולה מושלמת

**234 . . . . . עליה ממצרים**

גם יעקב וגם יוסף ציוו לא לקבור אותם במצרים. למה בכל זאת יש הבדלים ביניהם בנושא? = מדוע יעקב לא הסתפק בהבטחה של יוסף ודרש ממנו גם שבועה? = ואיך יעקב המשיך להיות קשור בעם ישראל גם לאחר שארוננו הועלה לארץ? = על הציפייה והתקווה לגאולה שלימה

**240 . . . . . 'ויחי' דווקא ב'מצרים'**

למה היצמח צדק, בילד, התפלל איך יתכן שמבחר שנותיו של יעקב היו במצרים? = ואיך התשובה שענה לו סבו האדמו"ר הזקן נותנת מענה מלא לשאלה? = מה אמר האדמו"ר הזקן ליצמח צדק' במפורש ואיזה מסר העביר לו רק ברמז = על סיפור עם שלל הוראות



## בראשית א

# הלקח החיובי מחטא עץ הדעת

איך קרה שאדם הראשון לא התגבר על יצרו ואכל מהפרי האסור? • למה לאנשים גדולים יש יצר-הרע גדול? • ולמה היו חכמים שנהירו במיוחד במצווה מסויימת? • וגם על סוד נוחה הרב של האשה

## הכשלון הראשון

אדם הראשון, האיש שהליך יצירתו בידי הקדוש-ברוך-הוא בעצמו מתואר בהרחבה בפרשת בראשית, הוא גם אבי הכשלון הראשון. עם בריאתו, האלקים שם את אדם הראשון בגן-עדן ופקד עליו בצורה הברורה והמפורשת ביותר: 'מכל עץ הגן אכול תאכל ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות'<sup>1</sup>.

והסוף ידוע. למרות האזהרה החמורה והחד-משמעית, אדם הראשון עבר על ציווי ה' ואכל מהפרי האסור.

בתורת הסוד נאמרו הסברים רוחניים-מיסטיים לפרשה זו של

הפרת הציווי הראשון של ה' לאיש הראשון עלי אדמות. אך יש בידינו כלל-מפתח בלימוד התורה הקובע כי 'אין מקרא יוצא מידי פשוטו'. ולצד האמונה והידיעה שלסיפורי התורה יש רבדים נסתרים, עלינו לנסות להבין את המקרא גם לפי המשמעות הפשוטה של הדברים, ולמצוא הסברים לתמיהות שעולות על-פי הפשט.

ואם ננסה להבין את חטא עץ הדעת לפי פשוטו, נשאלת שאלה גדולה:

לפי מסורת חז"ל<sup>2</sup>, האיסור לאכול מפרי עץ הדעת היה בתוקף זמן קצר ומוגדר - שלוש שעות בלבד!

הציווי נאמר לאדם הראשון בשעת צהרים מאוחרת של יום יצירתו,

2. ראה בראשית רבה פכ"א, ז. שפתי כהן על התורה. ועוד.

1. בראשית ב, טז-יז.

לאדם בחירה חופשית בין טוב לרע, הכוחות שמושכים את האדם בכיוון הלא רצוי צריכים להיות בעלי אותו משקל כמו הכוחות שמושכים אותו לקדושה. לכן אדם גדול שלכוחות הקדושה שלו יש ערך ומשקל רב, נדרש להתמודד עם יצר הרע 'גדול' בעל כוחות רבים]

כל זה הוא בשל העובדה כי ליצר הרע יש מטרה אחת - לגרום לאדם לעבור על רצון האלוקים. לשם כך הוא מעלה טיעונים ונימוקים שנועדו לגרום לאדם לחשוב שקיום המצוה או הימנעות מהעבירה הם משימה קשה, מורכבת ולא פשוטה. ומאחר שהיעד הסופי של היצר הרע הוא להביא לעבירה על רצון ה', הרי באותם מקרים שביצוע רצון ה' חשוב במיוחד, היצר הרע מגביר את המאמצים שלו לא לאפשר את הדבר.

למה למצוה מסוימת יכולה להיות חשיבות-יתר לגבי מצוות אחרות? יכולות להיות לכך סיבות שונות. לפעמים זה בגלל שהאדם הוא גדול ונחשב יותר מאדם רגיל ולמעשיו יש משקל רב יותר. לפעמים למקום בו יש לעשות את המצוה יש חשיבות. ולפעמים גורם הזמן - העיתוי - הוא זה שמעניק למצוה ערך מוסף.

כך או כך, בכל מצב בו המצוה חשובה במיוחד, הרי גם כאשר

היום השישי לבריאה, ועם כניסת השבת פג תוקפו. ואם כן, איך יתכן שאדם הראשון, שזה עתה נוצר בידי הקדוש-ברוך-הוא, לא הצליח לשלוט בעצמו לפרק זמן כל-כך קצר, ולא התאפק מלאכול מהפרי האסור במשך שלוש שעות אלו?

## אדם גדול, יצר גדול

ההסבר טמון באמרה תלמודית מפתיעה כשלעצמה - 'כל הגדול מחברו, יצרו גדול הימנו'<sup>3</sup>. לפי ההגיון שלנו, היה מקום להניח כי דווקא לאדם 'קטן' מבחינה רוחנית יש יצר-הרע גדול שגורם לו לחטוא ומונע ממנו צמיחה וגידול. ואילו לאדם 'גדול' במובן הרוחני יש יצר-הרע 'קטן', כנוע ומוחלש, ולכן הוא הגיע לגדולות ונמצא במצב רוחני גבוה. באים חכמינו ואומרים כי ההיפך הוא הנכון. ככל שהאדם גדול יותר, כך יצרו גדול יותר!

הסיבה לכך היא משום שלקיום המצוות של אדם גדול, הנמצא ברמה רוחנית גבוהה, אכן יש ערך-מוסף. וככל שמדובר במצוות נחשבות יותר, ההתנגדות של היצר הרע לקיומן והמאמצים שלו לגרום לאדם להמנע מלעשות אותן, גדלה בהתאמה.

[יש לכך עוד סיבה: כדי שתהיה

3. סוכה נב, א.

בן עמיתו החכם רבה - באיזו מצוה היה אביך זהיר במיוחד? ענה לו בנו של רבה: במצות ציצית. פעם אחת עלה אבי במדרגות ובתוך כך נקרע אחד מחוטי הציצית שלו. אבי עצר ולא ירד מהמדרגות עד שהטיל בבגדו חוט ציצית אחר במקום החוט שנקרע.

כמובן מאליו, החכם רבה קיים את כל מצוות התורה. ובכל זאת היתה מצוה אחת, מצות ציצית, בה הוא נהג זהירות-יתר. מוסבר על כך בתורת החסידות כי זהירות היתר במצוה ספציפית נובעת מכך שלנשמת אותו אדם יש זיקה מיוחדת דווקא לתכנים הפנימיים של מצוה זו. ולמעשה, לכל נשמה יש מצוה מסוימת, או כמה מצוות, שיש להן קשר מיוחד למילוי השליחות הייחודית שלה - השליחות לשמה ירדה הנשמה הזו לגוף גשמי בעולם הזה. ואת המצוות הללו היא אמורה לקיים בהידור רב, יותר משאר המצוות בהן היא כשווה בין שווים. ובכך, כשאדם עומד בפני קיום המצוות הללו, היצר הרע מערים בפניו קשיים שונים ומשונים, כי הוא מודע לעוצמה הגדולה שיש בהן.

זה גם ההסבר לכך שלפעמים אדם מצליח להתגבר על היצר בקלות כשמדובר בקיום מצוה מן התורה ודווקא לגבי קיום דבר שהוא מצוה מתקנת חכמים או רק מנהג, הוא

לאמתו של דבר המציאות היא שהאדם יכול לקיים את המצוה בפשטות ובקלות, היצר הרע מתאמץ למצוא טיעונים והסברים מכל הסוגים כדי למנוע מהאדם ליישם את רצון ה'.

למעשה, לא מדובר בתופעה שקיימת רק בין אנשים ברמה רוחנית גבוהה או במקומות ובזמנים מיוחדים ובמצבים נדירים. כל אדם יכול למצוא את התרחיש הזה, מעת לעת, בחייו הרוחניים האישיים:

לא אחת אנו עומדים בפני משימה בתחומי לימוד התורה וקיום המצוות שלפי כל קנה-מידה הגיוני הביצוע שלה אמור להיות קל ופשוט. הרבה פחות מורכב ממשימות אחרות שכדי לבצע אותן נדרש מאמץ לא מבוטל. ובכל זאת, יש לנו תחושה שדווקא ביצוע הדברים הקלים נתקל בקשיים גדולים. זה קורה משום שכאשר מדובר במצוה שמסיבה כזו או אחרת קיומה כעת חשוב במיוחד, היצר הרע מתאמץ שבעתים ומערים עלינו קשיים רבים יותר.

לפי תורת הסוד, יתכן שלקיום מצוה ספציפית תהיה חשיבות מיוחדת בגלל שורש הנשמה של האדם. הדבר מעוגן בסיפור הבא המופיע בתלמוד<sup>4</sup>: החכם רב יוסף שאל את

4. שבת קיח, ב.

## אם חוה היתה שומעת...

את פרשת בראשית, בה התורה מספרת על חטא עץ הדעת, קוראים בציבור בסיומו של חודש תשרי. זה החודש הפותח את השנה ולכן יש למצוא בפרשת בראשית הוראות-דרך והנחיות לעבודת ה' לכל השנה.

ועל-מנת למצוא הוראה כזו בסיפור חטא עץ הדעת, בו אנו עוסקים, יש לשים לב להיבט נוסף בכישלון החמור הזה:

על השתלשלות האירועים שהביאו לחטא עץ הדעת מסופר במדרש כי האיסור לא לאכול מפרי העץ נאמר תחילה לאדם. הוא, בתורו, שיתף את חוה אשתו בציווי ששמע מה'. לאחר מכן, הנחש פנה לחוה ופתח איתה בשיחה על אכילת פירות גן-עדן. בשלב זה חוה הוסיפה על הציווי המקורי לא לאכול מפרי עץ הדעת ואמרה, מעצמה, כי הוטל עליהם גם איסור לגעת בעץ. התוספת הזו, כך התברר, היתה טעות חמורה שכן ברגע שחוה עברה ליד העץ, הנחש דחף אותה כך שנגעה בעץ ואמר לה: בדיוק כשם שהנגיעה בעץ לא גרמה לך למות, כך גם אם תאכלי מפרי העץ לא תמותי. חוה נפלה בפח שטמן לה הנחש. היא אכלה בעצמה מהפרי וגם נתנה ממנו לבעלה.

מכאן ששורש הכישלון טמון

נתקל בקשיים גדולים. מסתבר שלפי שורש נשמתו, הקיום של המצוה מדרבנן או המנהג הם הדבר החשוב ביותר באותו רגע נתון. וכאמור, מול הדבר הגדול והחשוב ביותר, מתעוררת ההתנגדות הגדולה ביותר.

## השלכות חמורות לדורות

וזה בדיוק מה שקרה בחטא עץ הדעת:

דוקא משום שאדם הראשון היה במעמד רוחני גבוה מאד, אדם שהקדוש-ברוך-הוא בעצמו עסק ביצירתו, התקיימה בו האמרה 'כל הגדול מחברו, יצרו גדול הימנו' במלוא עוצמתה. מה גם שהאיסור לאכול מעץ הדעת היה בעל חשיבות עליונה מצד עצמו. לא בכדי התוצאות מהפרת האיסור היו בעלות השלכות חמורות מאד גם ביחס לאדם הראשון עצמו וגם ביחס לאנושות כולה לדורי דורות.

לכן, היצר הרע שהיה מודע לכל זה, החליט להכשיל את אדם הראשון בחטא הזה ויהי מה. הוא הופיע בדמות נחש, השקיע את כל כוחותיו ועשה כל מאמץ אפשרי כדי להסית ולגרות את אדם הראשון לעבור על רצון ה'. הסוף ידוע לכולנו: האדם לא עמד בפיתוי ואכל מהפרי האסור.



בעולם הזה 'בית' בו תהיה השראת השכינה. הבית המרכזי המשלים את היעוד הזה הוא בית המקדש. אבל גם כל בית-כנסת ואפילו כל בית יהודי פרטי נקרא 'מקדש מעט', וה' שוכן בו.

כמובן, כדי שבית פרטי יהיה מקום ראוי לכך שה' ישכון בו, על דיירי הבית לנהל את חייהם בהתאם. ומאחר שהנהגת הבית תלויה באשה, עקרת הבית, המטרה הזו לא תושג כאשר האשה תחיה בתחושה שעליה לנהל חיים יהודיים בלית ברירה, כי כך נגזר עליה. דווקא כאשר לאשה עצמה יהיה עניין, להט ועונג בניהול חיים יהודיים, היא תנהל את הבית נכון ותשמור את בעלה ואת כל בני הבית, מפני טעויות וכשלונות.

בדיוק כפי שהיה בחטא עץ הדעת: אם חוה היתה שומעת את ציווי ה' בעצמה, לא רק שהיא לא היתה מכשילה את אדם הראשון אלא להיפך. היא זו שהיתה שומרת עליו לא להתפתות לנחש.

וכשם שהצעד הראשון לקראת מתן תורה היה מסירת הדברים לנשים, כך השלב הראשון בניהול נכון של בית יהודי הוא התמסרות לחינוך ראוי של כל בני המשפחה. היטיב לבטא זאת הרבי הרש"ב [=רבי שלום-בער, האדמו"ר החב"די החמישי] באמירה הבאה:

בעובדה שציווי ה' נמסר לאדם בלבד - בהעדרה של חוה. רק מי שלא שמע את הציווי ישירות מהקדוש-ברוך-הוא עלול להוסיף עליו. אם גם חוה היתה שומעת את האיסור מפי ה', היא לא היתה מוסיפה על האיסור המקורי ולא נופלת בפיתוי של הנחש. יתר על כן, למרות כל הכוחות שהיצר הרע גייס כדי להכשיל אותם, חוה היתה משפיעה על אדם הראשון להתגבר על היצר ולא להכשל בחטא.

לכן, לקראת מתן-תורה הקדוש-ברוך-הוא אמר למשה רבינו 'כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל'<sup>5</sup>. וחכמים מפרשים: 'בית יעקב אלו הנשים'<sup>6</sup>. כדי לוודא שהכשולן בחטא עץ הדעת לא יחזור על עצמו, חלילה, הפעם דברי התורה לא נמסרו רק לגברים, אלא נאמרו מלכתחילה גם לנשים בצורה ישירה.

## מסר לבית היהודי

וזה המסר של הסיפור לכל בית יהודי:

על מלאכת המשכן שעשו בני ישראל במדבר, נאמר 'ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם'<sup>7</sup>. כלומר, הקדוש-ברוך-הוא מְצַוֵּה לעשות לו

5. שמות יט, ג.

6. מכילתא הובא בפרש"י שם

7. תרומה כה, ח.

באחת משבע ברכות הנישואין מבקשים כי הקדוש-ברוך-הוא ישמח את החתן והכלה 'כשמחך יצירך בגן עדן מקדם'<sup>8</sup>. כפי ששמחת את מי שיצרת בגן-עדן. האיחול שחיי הזוג הצעיר יהיו כמו בגן-עדן הוא נפלא. אבל מה פשר המילה "מקדם", הרי הכל יודעים שאדם וחוה היו בגן-עדן לפני שנים רבות? אלא שהכוונה להדגיש שחיי בני הזוג יהיו כמו בתקופה המוקדמת של אדם וחוה בגן-עדן - לפני החטא.

וכך מאחלים לחתן וכלה שמקימים בית יהודי - יהי רצון שחייכם יהיו כמו 'בגן עדן מקדם', חיים שבהם האשה עושה הכל על מנת שהבית יהיה מקום הולם להשראת השכינה.

(על-פי לקוטי שיחות חלק ג עמ' 747)

8. נוסח ברכת הנישואין

כשם שהנחת תפילין בכל יום, היא מצוה מן התורה על כל יהודי, ללא הבדל בין גדול בתורה לאיש פשוט, כך חוב גמור על כל יהודי לחשוב חצי שעה בכל יום על חינוך ילדיו. ולעשות הכל, את מה שבכוחו לעשות ויותר מכוחו, להשתדל להשפיע על הילדים ללכת בדרך בה מדריכים אותם.

וכאשר החינוך של בני הבית יהיה נכון, גם חייהם היהודיים של הגברים יהיו יציבים. שכן, במצב הזה האשה לא תגרום לבעלה לעבור על רצון ה', חלילה, אלא תגייס את הבינה יתירה שבה ניחנו הנשים כדי לסייע להשלים את המשימה של הפיכת הבית כולו ל'מקדש מעט', מקום שהשכינה שורה בו.

## **'בגן עדן מקדם'**

זו הדרך לניהול בית יהודי כבר מההתחלה, מיד עם הנישואין:



כל הגדול מחברו<sup>1</sup>: אביי שמעיה לה הוא גברא דקאמר לה היא איתתא נקדים וניזיל באורחא. אמר איזיל אפרשינהו מאיסורא. אזל בתרייהו תלתא פרסי באגמא. כי הוו פרשי מהדדי שמעינהו דקא אמרי אורחין רחיקין וצוותין בסימא. אמר אביי, אי מאן דסני לי הוה, לא הוי מצי לאוקומי נפשיה. אזל תלא נפשיה בעיבורא דדשא ומצטער. אתא ההוא סבא תנא ליה כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו.

תרגום חופשי:

אביי שמע אדם שאמר לאשה אחת 'נשכים קודם שהיום עולה ונצא לדרך'. אמר אביי לעצמו (הוא הבין שהם מתכוונים לעשות יחד עבירה) אלך אחריהם על מנת להפרישם מאיסור. הלך אחריהם שלושה פרסאות (קרוב ל-12 קילומטרים) עד שבאו לפרשת דרכים בה נאלצו להיפרד זה מזו. שמע אותם אביי אומרים, 'הדרך רחוקה בין מקומותינו ולא נוכל להמשיך עוד יחד, אילו היינו יכולים להמשיך ללכת יחד היה לנו נעים'.

אמר אביי על אותה שעה, אם שונאי היה נמצא כאן (כוונתו הייתה לעצמו, אלא שדיבר בדרך של סגי נהור) לא היה מסוגל לשלוט בעצמו. הלך ונשען על משקוף אחד והרהר בצער עד שבא אליו זקן אחד ואמר לו 'כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו'.

.

הוספה על דבר ה'<sup>2</sup>: טז ויצו ה' אלוהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל: יז ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות: ...ותאמר האשה אל הנחש מפרי עץ הגן נאכל: ג ומפרי העץ אשר בתוך הגן אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו פן תמותון:

רש"י:

ולא תגעו בו: הוסיפה על הציווי, לפיכך באה לידי גירעון. הוא שנאמר (משלי ל, ו) אל תוסף על דבריו.

1. סוכה נב א.

2. בראשית פרק ב פסוקים טז-יז, ופרק ג פסוקים ב-ג.

## בראשית ב

**'בראשית'  
או 'החודש'**

למה התורה פותחת בסיפורים ולא במצוות? • מה אכפת לגויים  
האם הפסוק 'בראשית' מופיע בתחילת התורה או במקום אחר?  
• משמעות חדשה למושג 'כיבוש' והגדרת המטרה והתכלית של  
הבריאה

הפתיחה של התורה היא בפסוק  
'בראשית ברא אלוקים את השמים  
ואת הארץ'<sup>2</sup> ובתיאור מפורט של  
סיפור הבריאה.

כדי להסביר את הסיבה לכך, מביא  
רש"י בתחילת פירושו לתורה את  
המדרש הבא:

'אמר רבי יצחק: לא היה צריך  
להתחיל את התורה אלא מ'החודש  
הזה לכם' (מצות קידוש החודש) ...  
ומה טעם פתח בבראשית? משום  
'כח מעשיו [סיפור הבריאה] הגיד  
[הקדוש-ברוך-הוא] לעמו, לתת  
להם נחלת גוים'. שאם יאמרו  
אומות העולם לישראל: 'לסטים  
אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים'  
[שישבו בארץ לפני בני ישראל],  
הם [בני ישראל] אומרים להם:

**ענת הגוים נגד הכיבוש'**

בבסיס הלוח העברי, על פיו נקבעים  
החגים והמועדים ביהדות, עומדת  
מצות קידוש החודש, המצוה על  
בית הדין לקבוע ולקדש מידי חודש  
את יום ראש החודש. זו גם המצוה  
הראשונה שנאמרה לבני ישראל  
כעם, לקראת יציאת מצרים, ככתוב  
'החודש הזה [ניסן] לכם ראש  
חדשים'<sup>1</sup>.

מאחר שהתורה היא 'ספר החוקים'  
של היהדות, ועקב החשיבות  
העצומה של קיום המצוות, היה  
מקום לצפות שהמצוה הראשונה  
תופיע מיד בתחילת התורה. אך  
למעשה, מצות קידוש החודש  
ממוקמת בפרשת בוא, הפרשה  
השלישית של ספר שמות. ואילו

2. בראשית א, א.

1. בא יב, ב.

לפתוח את התורה במצוה הראשונה בה נצטוו ישראל, איך יתכן שבפועל סדר הדברים שונה רק כדי לדחות טרוניה של אומות העולם?

ולמה בכלל המענה לטענה של הגויים צריך להיות מפורש בתורה? הרי מצינו בתלמוד הסברים נוספים המצדיקים את הבעלות של בני ישראל על הארץ והטיעונים ההם לא מופיעים בתורה שבכתב!

אין ספק, אם כן, שפתיחת התורה ב'בראשית' לא נועדה רק כדי לספק מענה לטענת הגויים אלא יש בה גם מסר חשוב לבני ישראל עצמם.

## המשמעות הפנימית של הניבוש

בכתבי אדמו"ר ה'צמח צדק' (השלישי בשושלת אדמו"רי חב"ד) נאמר כי לויכוח בין אומות העולם לבני ישראל לגבי כיבוש הארץ כפשוטו, יש גם משמעות רוחנית-פנימית<sup>3</sup>:

כשיהודי משתמש בדברים גשמיים בעולם הזה לשם שמים, הוא 'כובש' אותם ומשנה את המציאות שלהם מדברים של חול, לדברים שבקדושה (למשל, פיסת עור של בהמה הופכת לקלף של מזוזה). ובמקרים מסוימים המהפך הוא

כל הארץ של הקדוש-ברוך-הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו. ברצונו נתנה להם, וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו'.

האם כוונת רש"י היא שכל סיפורי התורה מ'בראשית' ועד 'החודש הזה לכם' נועדו רק לספק מענה לטענות של אומות העולם לגבי הלגיטימיות של כיבוש הארץ בידי ישראל?

מסתבר שלא. רש"י מדבר רק על הקושי בעובדה שהתורה פותחת ב'בראשית'. ומכאן שהקושי שרש"י מחפש לו הסבר הוא רק לגבי סדר הקדימה והאיחור של הדברים ולא לגבי עצם הצורך בסיפורי התורה בחומש בראשית.

אך אם כן, לא מובן: מה באמת התשובה לשאלה למה התורה פותחת ב'בראשית'? האם באמת אכפת לגוי היכן בדיוק מופיע הפסוק שבו משתמשים כדי להשיב על הטענות שלו? וכי אם הפסוק 'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ' היה מופיע בכל מקום אחר בתורה הוא לא היה משמש מענה מספק לטענת הגויים לגבי הבעלות על ארץ ישראל?

## מסר חשוב

יש כאן תמיהה נוספת:

אם מבחינת התורה עצמה והחשיבות של המצוות אכן ראוי

3. אוה"ת בא ע' רסב

שמים, בסופו של דבר מדובר בדברי חולין שהאדם נוטה להם וחושק בהם מצד הגוף הגשמי ו'הנפש הבהמית' שממנה הגוף שואב חיות. ואילו כשיהודי לומד תורה או מקיים מצוה, הרי לפחות באותה שעה הוא שקוע בדבר שבקדושה והוא מתרומם מעל העולם הגשמי.

לכן, לולי הצורך להתייחס לטענות של אומות העולם על 'גזילה' מתחומם לתחום הקדושה, היה צריך להתחיל את התורה במצוה הראשונה ולא בסיפור הבריאה, כי התורה נעלית מהעולם, ניצבת מעל העיסוק בענייני העולם וקודמת להם.

ועם זאת, למעשה התורה פותחת דווקא בסיפור הבריאה ומקדימה את 'כיבוש' העולם לנושא התורה והמצוות, כדי ללמד שאכן צריך לעסוק בהעברת דברי החול לקדושה ואין כאן שום גזל.

ולמרות שהעיסוק בתורה ומצוות נעלה יותר מהעיסוק בדברי חול, התורה לא פותחת בדבר הנעלה יותר. וזאת משום שמצד שני יש יתרון מיוחד דווקא בכיבוש העולם הגשמי.

## המטרה והתכלית

כלומר:

נכון שבסולם הדרגות לימוד התורה וקיום המצוות ניצב במקום גבוה

דרסטי - מדברים 'נכריים' ל'קודש קדשים'.

וביחס ל'כיבוש' (הרוחני) הזה טוענים הגויים כלפי בני ישראל - 'לסטים אתם'. לפי התפיסה של ה'נכרים', דברי החולין אמורים להיות בשליטתם ואילו הרחבת גבולות הקדושה כך שדברי חול הופכים ל'תשמישי קדושה', נחשבת בעיניהם 'גזילה'.

על כך עונים להם בני ישראל כי העולם וכל מה שיש בו נבראו על-ידי הקדוש-ברוך-הוא, אדון הכל. וכשם שהארץ הגשמית היתה תחילה בשליטת אומות העולם ולאחר מכן נכבשה בידי בני ישראל כי כך רצה ה', כך גם לגבי ה'כיבוש' הרוחני. דברי הרשות היו נתונים תחילה בשליטת ה'נכרים' רק משום שכך רצה הקדוש-ברוך-הוא. וכעת רצונו הוא שבני ישראל 'יכבשו' את 'כל הארץ' וישיבו אותה לגבול הקדושה.

ה'כיבוש' של דברי החול והמעבר שלהם משליטה 'נכרית' לגבול הקדושה, מתרחש בכל פעם שיהודי בא במגע עם ענייני העולם והוא משתמש בהם לשם שמים. אבל יש 'כיבוש' ברמה יותר גבוהה. ה'כיבוש' שנפעל באמצעות לימוד תורה וקיום מצוות. כשיהודי עוסק בדברי חול, גם אם הם מותרים בהחלט והוא עושה הכל לשם

זה כך, הרי גם אם הדבר היה כתוב במקום אחר המסר היה זהה?

ולפי פנימיות הדברים - גם אם הפסוק 'בראשית ברא אלקים' לא היה מופיע בראש התורה אלא בכל מקום אחר, היה צדק בטענת ה'נכרים' כי העברת גשמיות העולם מידם לרשות הקדושה היא 'גזל'.

### שני סוגים בבריאה

להבהרת הדברים, יש להקדים כי לפי תורת החסידות, הנבראים בעולם הזה מתחלקים לשני סוגים.

סוג אחד נקרא 'דברי הרשות'. כלומר, דברים שהאדם רשאי להשתמש בהם. ה'כיבוש' של הדברים הללו והעלאתם מעולם החולין לממלכת הקדושה מתבצע כאשר יהודי עושה בהם שימוש לשם שמים (למשל, אוכל ושותה אוכל כשר המותר באכילה מתוך כוונה שיהיה לו כוח לעסוק בתורה ותפילה). וכן, כמובן, כאשר עושים בהם שימוש לצורך לימוד תורה או קיום מצוות.

הסוג השני הוא דברים שאסורים באכילה או בשימוש אחר. על הדברים הללו נאמר בתורת הסוד שהם שואבים את חיותם וקיומם מ'קליפות טמאות'. גם בהם יש ניצוץ של קדושה, אלא שהוא נעלם לחלוטין ולא בא לידי ביטוי. את הדברים הללו אין אפשרות להעלות לקדושה ולכן הם אסורים.

יותר מהעיסוק בכיבוש העולם הגשמי. אך מצד שני יש לזכור כי לבריאית העולם הזה הגשמי יש תכלית ומטרה - לעשות אותו מקום ראוי להשראת השכינה. והיעד הזה מושג בצורה יותר עמוקה דווקא באמצעות כיבוש העולם. שכן המטרה הזו מוגדרת במדרש 'נתאוהו הקדוש-ברוך-הוא להיות לו דירה בתחתונים'<sup>4</sup>, ומאחר שדברי החול הם יותר נחותים מאשר ענייני התורה והמצוות, העיסוק בהם נוגע ברובד יותר נמוך של העולם והופך גם אותו לראוי ל'דירה' לה'.

לכן גם ההתחלה והפתיחה של התורה היא דווקא ב'בראשית', כי המטרה של הבריאיה, ליצור 'דירה' לה' בחלק התחתון והנחות ביותר של העולם, מתבצעת דווקא בעיסוק בענייני העולם והבריאיה.

מובן, אם כן, שהפתיחה ב'בראשית' מחויבת כתוצאה מהיתרון של העיסוק בכיבוש העולם והבריאיה על פני העיסוק בתורה ומצוות.

אבל בכך לא די, כי מנוסח המדרש 'ומה טעם פתח בבראשית ... שאם יאמרו אומות העולם לסטים אתם ... עולה בבירור שאם 'בראשית ברא' לא היה מופיע מיד בפתיחת התורה, לא היה בפינו מענה לטענה של אומות העולם. ויש להבין מדוע

4. תניא רפ"ו. ע"פ תנחומא נשא טז. ועוד

למשל, כאשר כמות קטנה של מזון אסור מתערבת בכמות גדולה של מזון כשר, על-פי ההלכה האיסור מתבטל והופך להיות מותר. דוגמה נוספת, כאשר אדם חטא ועשה שימוש בדברים אסורים, אך לאחר מכן הוא עשה תשובה ברמה גבוהה כזו שהעבירות שעשה במזיד לא רק נסלחו לו אלא הפכו לזכויות. במקרים אלה הקדוש-ברוך-הוא נתן את הכוח לעשות תשובה ולהעלות אל הקדושה גם את הניצוצות שבתוך הדברים האסורים.

ואכן, כדי לכבוש ולהעלות לקדושה את הדברים המותרים, דברי הרשות, די בכך ש'בראשית' כתוב בתורה. ואין הבדל היכן בדיוק הפסוק ממוקם, כי אמנם העבודה הזו נעלית מלימוד התורה, אבל התורה נותנת מקום לכיבוש הזה ומחייבת אותו.

אבל את הכוח 'לכבוש' ולהעלות לקדושה דברים אסורים, עבודת ה' שלא על פי הסדר הרגיל והקבוע לפי התורה, מקבלים ממקור שלמעלה מהתורה. והמקום הנכון לספר על כך בתורה עצמה, הוא דווקא בהתחלת ופתיחת התורה.

### התאחדות עמוקה

זה גם ההסבר לכך שבדברים על הסיבה שהתורה פותחת בבראשית, אומר המדרש: 'משום כח מעשיו הגיד לעמו, לתת להם נחלת גוים'.

טענת הגויים כלפי בני ישראל 'לסטים אתם' - התלונה שכאשר יהודים מעבירים דברים מרשות 'נכרית' לשליטת הקדושה, הם מבצעים 'גזילה' - מתייחסת בעיקר לסוג השני.

כי אכן, הדברים האסורים לא נועדו לכך שבני ישראל יתעסקו בהעלאתם לקדושה. הם באים לתכליתם דווקא על ידי שדוחים אותם ולא עושים בהם שימוש. נמצא שהתורה עצמה, הקובעת שהדברים הללו אסורים, אומרת כי הדברים הללו אינם שייכים לבני ישראל אלא עומדים ברשות ה'קליפות הטמאות'.

לכן, אם האמירה 'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ' היתה מופיעה אחרי הציווי 'החודש הזה לכם' ולא בפתיחת התורה - היה ניתן להעלות דברים גשמיים רק באמצעות לימוד תורה וקיום מצות. או-אז טענת הגויים כי ה'כיבוש' הכולל גם העלאת הניצוצות שב'קליפות הטמאות' הוא 'גזילה', אכן היתה מוצדקת.

ואולם פתיחת התורה ב'בראשית' מבטלת את התלונה הזו מכל וכל:

נכון שמבחינת התורה כ'ספר החוקים' של המצוות, אי אפשר להעביר דברים אסורים לתוך גבול הקדושה, אך מצד הקדוש-ברוך-הוא בעצמו, יש מקרים מיוחדים יוצאי דופן בהם זה כן קורה.



ושרשו (ברוח הכתוב בקהלת 'והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה'<sup>6</sup>, כי עכשיו מאיר בו שורש הנשמה שלו המאוחד עם 'האלקים אשר נתנה'), גם העלאת ניצוצות הקדושה מהדברים האסורים חפה מתחושה של 'גזילה'. עכשיו הוא רואה לנגד עיניו רק את העובדה שבסופו של דבר 'ממך הכל' (הכל מגיע מהקב"ה) וכל ירידת הניצוצות היתה מלכתחילה רק כדי שבסופו של דבר יעלו ויחזרו לשרשם על ידי תשובה.

כל זה מספק לנו מימד נוסף לחשיבות של עבודת התשובה עליה נאמר בתלמוד 'במקום שבעלי-תשובה עומדים, אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו'<sup>7</sup>. ומאחר שהתשובה כל-כך נעלית וכל-כך חשובה, בסופו של דבר גם צדיקים ישובו בתשובה.

בגלל היתרון הנפלא הזה של התשובה, חכמינו קוראים לכל יהודי לעסוק בעבודת התשובה תמיד - להיות 'כל ימיו בתשובה'<sup>8</sup>.

(על-פי לקוטי שיחות חלק כ עמ' 1)

חכמינו אומרים שגם בני ישראל וגם התורה קדמו לעולם. הם היו קיימים (במובן הרוחני) לפני בריאת העולם, ומעמדם הוא מעל לעולם. ומבין השניים, לבני ישראל יש יתרון על פני התורה ו'ישראל קדמו לתורה'.

לכן ההתאחדות של בני ישראל עם הקדוש-ברוך-הוא היא עמוקה יותר מזו של התורה והם זכו שהקדוש-ברוך-הוא מסר בידם את "כח מעשיו", הכוח והניצוץ האלוקי שקיים בכל מעשיו, גם הנבראים שמוגדרים כדברים אסורים. לבני ישראל ניתן הכוח לעשות תשובה ברמה כזו שמעלה לקדושה גם דברים שהיו תחת ממשלת הקליפות הטמאות - 'זדונות נעשו כזכויות'<sup>5</sup>.

והמשימה הזו מתבצעת בשני שלבים:

בשלב הראשון, כאשר החוזר בתשובה חש שהצעד שלו הוא בעיקר התנתקות מהרע, הרי לפחות לפי התחושה שלו, עבודת התשובה היא סוג של 'גזילה'. לקיחת דבר שכביכול שייך לרשות הקליפות.

בשלב השני, כאשר התשובה שלו נעלית יותר, שהוא חש חזרה למקורו

6. קהלת יב, ז.

7. ברכות לד, ב.

8. שבת קנג, א.

5. יומא פו, ב.



## מן המקורות

זדונות נהפכו לזכויות! אמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר, שובה ישראל עד ה' אלוהיך כי כשלת בעוונך (המונח עוון מציין חטא שנעשה במזיד ולאידך הביטוי 'מכשול' מציין התקלות שבאה בהיסח הדעת ובשוגג. ריש לקיש מפרש כי כוונת הפסוק לומר שעל ידי התשובה העוון יחשב לדבר שנעשה בשוגג).

מקשה הגמרא: והרי ריש לקיש אמר גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות?

ומתרצת הגמרא: לא קשיא (אין סתירה בין הדברים אלא) כאן מאהבה כאן מיראה. (כלומר, תשובה מיראה הופכת את הזדונות לשגגות בלבד, ולעומתה תשובה מאהבה, שהיא ברמה הרבה יותר גבוהה, הופכת את הזדונות לזכויות).

כל מעשיך יהיו לשם שמים<sup>2</sup>: צריך האדם שישעבד כוחות נפשו כולם... וישים לנגד עיניו תמיד תכלית אחת והיא השגת ה' יתברך... וישים פעולותיו כולן: תנועותיו ומנוחותיו וכל דבריו מביאים לזו התכלית...

...וכבר כללו החכמים ז"ל זה העניין כולו בקצרה במילים מועטות מורות על זה העניין הוראה שלמה מאוד, עד כשאתה תבחן המלות איך ספרו זה העניין הגדול והעצום כלו, אשר חברו בו חבורים ולא השלימוהו תדע שנאמר בכח אלוהים בלא ספק, והוא אמרם בצוואותיהם: "וכל מעשיך יהיו לשם שמים".

תשובה לצדיקים<sup>3</sup>: התשובה אינה על העוונות דווקא, שהרי צריך להיות כל ימיו בתשובה, אלא בחינת תשובה הוא ששב מדרכו הראשון וכמ"ש 'החזירנו בתשובה שלמה לפניך'.

ישראל קדמו לתורה<sup>4</sup>: פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום, מצאני אדם אחד שיש בו מקרא ואין בו משנה... ואמר לי רבי, שני דברים יש בעולם ואני אוהבם בלבי אהבה גמורה, ואלו הן: תורה וישראל, אבל איני יודע איזה מהם קודם. אמרתי לו, דרכן של בני אדם אומרים התורה קדמה, שנאמר (משלי ח') 'ה' קנני ראשית דרכו', אבל אני אומר ישראל קדמו שנאמר (ירמיה ב') 'קודש ישראל לה' ראשית תבואתו'.

1. יומא פו ב.

2. שמונה פרקים לרמב"ם, פרק ה.

3. לקוטי תורה, ראה לג א.

4. תנא דבי אליהו, פרק יד.

## בראשית ג

# מה מפחיד בליקוי המאורות?

ליקוי השמש והירח היא תופעה טבעית ידועה מראש. למה, אם כן, הדבר נחשב סימן רע? ■ מדוע ליקוי המאורות אמור להדאיג את אומות העולם ולא את בני ישראל? ■ ומה הקשר בין יום ההולדת לתכונות הנפש? ■ יהודים, אל תחתו

## תופעה אסטרונומית

על היבט מיוחד ומפתיע בהבדלה בין עם ישראל לאומות העולם, הקשור בגרמי השמים, אומר ירמיהו הנביא:

'שמעו את-הדבר, אשר דבר ה' עליכם בית ישראל. כה אמר ה', אל דרך הגויים אל תלמדו ומאותות השמים אל תחתו (אל תפחדו), כי יחתו הגויים מהמהה<sup>1</sup>.

למה בכלל יש לפחד מאותות השמים? ולמה הפחד אמור ליפול על הגויים ולא על בני ישראל?

אומרים על כך חכמינו זכרונם לברכה כי מדובר על מצב של ליקוי חמה או ליקוי לבנה. כאשר תופעה כזו מתרחשת, זהו סימן רע לעולם.

אבל רק לאומות העולם יש סיבה לדאגה בעוד שלגבי בני ישראל אומרים חכמינו - 'בעשותכם רצון הקדוש-ברוך-הוא, אין אתם צריכים לדאוג מן הפורענות'<sup>2</sup>.

ונשאלת השאלה:

ליקוי השמש והירח הם תופעות אסטרונומיות מוכרות והם מתרחשים במועדים שניתנים לחיזוי מראש. ואם מדובר בתופעה טבעית לחלוטין והליקויים אמורים להתרחש בכל מקרה, ללא כל יכולת אנושית למנוע אותם, מה פשר הדברים כי ליקוי המאורות מתרחש בגלל חטאים של בני האדם?

2. רש"י בראשית א, יד.

1. ירמיהו י, ב.

## טיעון של פריקת-עול

השאלה איננה רק קושי בהבנה והגדרה נכונה של דברי חכמינו אלא יש לה משמעות תיאולוגית-אמונית רחבה:

הקושי להתאים בין דברי חכמים כי ליקוי מאורות נוצר בעקבות התנהגות לא ראויה והעובדה שהתופעה היא חוק-טבע וזמנה צפוי מראש - שירת, במרוצת הדורות, פורקי עול. הם טענו שאם האמירה הזו של חכמי התלמוד לא נכונה, גם דברים אחרים של חכמינו לא מדויקים ומכאן קצרה הדרך להצדקת אי קיום תורה ומצוות, חלילה.

כמובן, לפי הגישה המסורתית, מדובר בטיעון מופרך לחלוטין. התפיסה של היהודי המאמין היא, כי יש לקיים את מצוות התורה גם אם מבחינת השכל וההיגיון יש על כך קושיות כאלה או אחרות. ואם מישהו בוחר שלא לחיות לפי התורה ולהמנע מקיום המצוות, אין זה כתוצאה מהעובדה שפרט כזה או אחר בתורה לא מתיישב בשכלו. פריקת עול נובעת מקושי רגשי להתגבר על תאוות הלב והקושיות נועדו רק להצדיק את החולשה הזו.

לכן, גם 'קושיא' שלאמתו של דבר ניתן ליישב אותה בקלות, משמשת מבחינתם כצידוק להתנהגות שלהם.

ואכן, בהתבוננות קלה נראה כיצד השאלה הזו שבמבט ראשון מהווה קושיא חזקה, היא לאמתו של דבר חסרת בסיס:

מדברי חכמינו בתלמוד, הרמב"ם בספר 'משנה תורה'<sup>3</sup>, ובצורה יותר מפורטת - בספרי ההיסטוריה, עולה בבירור כי הידע האסטרונומי הנדרש כדי לחשב את מועדי ליקוי השמש וליקוי הירח היה מצוי בידי חכמי המשנה והתלמוד. הם אף עמדו בקשר בנושא זה, כמו בתחומים אחרים במדע, עם חכמים ומדענים מבין אומות העולם וניהלו איתם דיונים וויכוחים.

ואם חכמי ישראל וחכמי האומות חלקו ידע מדעי במגוון תחומים, קל-והומר שחכמי ישראל השיגו את כל הידע האסטרונומי שהיה קיים בימים ההם. שכן הוא נחוץ לקיום נכון של מצות קידוש החודש.

לכן ברור שאין, ולא יכולה להיות, סתירה בין קביעת חכמינו שליקוי השמש וליקוי הירח באים בגלל התנהגות לא ראויה והם סימן רע - לבין העובדה שמדובר בתופעות טבעיות.

## יום הלידה ותכונות הנפש

למה באמת אין כאן סתירה? בתלמוד, בזוהר וגם בספרות ההלכה

3. ספר זמנים, הלכות קידוש החודש

פלונית, הנולד ביום שני נוטה לתכונה אחרת וכן הלאה.

ברור כי העובדה שפלוני נולד ביום מסויים היא דבר שנקבע משמים ללא כל יכולת של האדם להשפיע על כך. ועם זאת, מאחר ובעת הלידה של אדם זה שלט מזל מסויים, יש לכך השפעה על אופיו ועל תכונות הנפש שלו.

וכך גם לגבי ליקוי המאורות. נכון שהתופעה והמועדים בהם היא מתרחשת קבועים מראש ואינם תוצאה של מעשי בני האדם. ועם זאת, זו שעה של מזלות לא רצויים שאז העונש עלול יותר לבוא.

### מי אמור לדאוג?

כעת, לאחר שהובהר כיצד אין תירה בין דברי התלמוד למציאות, עלינו לבאר מה פשר ההבדל המיוחד בין ישראל לעמים דווקא בסוגיה זו.

לשם כך נשים לב ללשון חכמינו בתלמוד<sup>5</sup>:

'בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, אין מתיראין [מליקוי השמש או הירח, ככתוב] ומאותות השמים אל תחתו, כי יחתו הגוים מהמה. עובדי כוכבים יחתו ואין ישראל יחתו'.

מנוסח הדברים עולה כי באותו מצב

מדובר על כך שבימים מסוימים או בשעות מסוימות שולט מזל רע והזמן מועד לפורענות.

לפי זה אפשר להבין בפשטות את משמעות האמירה של חכמינו שליקוי מאורות הוא 'סימן רע'.

יש שורה של מעשים והנהגות לא ראויות שבגללם אנשים ראויים לעונש. התלמוד רק מספר לנו כי המועדים בהם יש ליקוי של המאורות, הם מועדים שבהם העונש על החטאים הללו יותר מסוגל לבוא. לכן, מי שלא חטא ולא עבר על רצון ה', אכן לא צריך להיכנס לפאניקה בשעת הליקוי, אך לגבי מי שכן חטא, מדובר בסימן רע.

לכן אין סתירה בין הקביעה שליקוי מאורות הוא דבר רע והעובדה שיש לו מועדים קבועים:

אמנם הזמנים קבועים בטבע הבריאה ולא נגרמים על ידי מעשיהם של בני אדם, אבל מצד שני הליקוי הוא סימן שבשעה הספציפית הזו העונש על מעשים לא טובים עלול יותר לבוא.

הדבר דומה לאמרה התלמודית<sup>4</sup> כי ליום בשבוע בו נולד האדם יש השפעה על תכונות האופי שלו. מי שנולד ביום ראשון נוטה לתכונה

5. סוכה כט, א.

4. שבת קנו, א.

מסוגל ומוצלח ללימוד תורה יותר מאשר היום. ומי שירצה ללמוד תורה ביום ולהגיע לאותה רמת הצלחה לה ניתן להגיע בלימוד תורה בלילה, יצטרך להתייגע ולהתאמץ הרבה יותר.

יסוד הדברים נמצא ב'שמונה פרקים'<sup>7</sup> - (מחיבוריו הנודעים של הרמב"ם שנכתב כמבוא לפירושו על מסכת אבות במשנה).

בחיבור זה כותב הרמב"ם כי לא יתכן שאדם יזכה למעלות או ילקה בחסרונות מלידה. לטבע בו נולד האדם יש השפעה ומשמעות רק במובן זה שלאדם יש יכולת ומוכנות לרכוש מעלות או יכולת ומוכנות לרכוש תכונות שליליות.

מי שמטבעו נולד עם יכולת ומוכנות למעלות, ישיג את המעלות במאמץ קטן יחסית, אבל גם לו יש בחירה חופשית מלאה לדרדר את עצמו למצב הפוך לחלוטין. באותה מידה, מי שנוטה מטבעו לתכונות שליליות, נדרש להתאמץ הרבה כדי לרכוש מעלות, אך הבחירה החופשית מחייבת שניתנו לו מלוא הכוחות להגיע לידי כך.

זו גם המשמעות של דברי הגמרא לגבי השפעת יום הלידה על האופי והתכונות של האדם, בהתאם למזל השולט ביום הלידה:

ובאותן נסיבות עצמן שהיהודים לא אמורים לחשוש - אם הם עושים את רצונו של מקום - הגויים כן אמורים לראות בליקוי סימן רע ומדאיג.

ונשאלת השאלה:

אם 'סימן רע' פירושו אות שמדובר בזמן שבו מענישים במיוחד על הנהגות לא רצויות, למה כל הגויים, גם אלה שהם בסדר ולא עוברים על רצון ה', אמורים לראות בליקוי סימן רע ולהתחיל לדאוג?

ההסבר טמון במבט יותר מעמיק על הקביעה כי זמן פלוני נשלט על ידי מזל זה וזמן אחר נתון לשליטת מזל שונה:

למזל יש השפעה על הנהגת בני אדם כתוצאה מכך שהשליטה של המזל באותה שעה גורמת לאנשים נטיה להתנהגות מסוימת ולמעשים מסוג מסויים, טובים או לא טובים.

למשל, הפוסקים כתבו שעיקר לימוד התורה אמור להיות בלילה והלילות הם הזמן שבו היהודי קונה את רוב חכמתו<sup>6</sup>.

כמובן, אין הכוונה כי בלתי אפשרי להצליח בלימוד התורה ביום. להיפך, ברור שמצות לימוד התורה תקפה ביום ובלילה באותה מידה. הכוונה היא רק שהלילה הוא זמן

6. הלכות ת"ת לרמב"ם פ"ג הי"ג. לאדה"ז פ"ד ס"ח.

7. רפ"ח.

המצוה למועד אחר, מסוגל יותר. ואין ספק כי אם האדם מצידו יעשה את ההשתדלות והמאמץ הנדרשים, בסופו של דבר יצליח למרות המורכבות שבה כרוכה העשייה ביום שכזה.

### שעה של אתגר ומאמץ

לפי זה, ליקוי מאורות הוא סימן רע לא משום שמדובר בזמן פורענות, אלא כי בשעה שבה המאורות לוקים מתעוררת בטבע נטיה ומשיכה למעשים לא טובים, אמנם, - כפי שהוסבר - הדבר לא מחייב את האדם לנהוג לא כראוי אלא בסך הכל מציב לפניו אתגר וצורך במאמץ נוסף כדי לא להכשל בעקבות הנטיה הטבעית.

כעת מובן גם כי דברי התלמוד שהליקוי נובע מהנהגות לא רצויות ספציפיות לא נועדו לומר שהליקוי בא בשל עשיית הדברים הללו בפועל, אלא ללמדנו שבעת הליקוי יש לאנשים נטיה ומשיכה למעשים שכאלה.

זה גם העומק המסתתר בדברי הנביא ירמיהו שליקוי המאורות אמור לעורר חשש ודאגה בקרב הגויים, בעוד שלבני ישראל קורא ירמיהו "אל תחתו":

גם מי שאינו יהודי מסוגל להתגבר על הנטיה הטבעית המתעוררת בו בשעה זו ולא להיגרר למעשים

העובדה שאדם נולד ביום מסוים לא שוללת ממנו את הבחירה החפשית ואת האחריות המלאה למעשיו. לא יתכן שאדם ייאלץ להתנהג בדפוס התנהגות מסוים רק בגלל המזל בו נולד. הכוונה היא רק שהדבר יוצר באדם נטיה להנהגות מסוג מסוים, אך אין ספק כי אם רק יתאמץ יצליח להתגבר על הנטיה הזו ויש לו אפילו את הכוח והיכולת לשנות ולהפוך את הנטיות שלו מן הקצה אל הקצה.

התלמוד אכן קובע כי מי שנולד ביום פלוני (ראשון או שני או שלישי), 'יהיה' בעל תכונות מסוימות. ועם זאת, עיקרון הבחירה החופשית מחייב לא לפרש את מאמר התלמוד במובן שאדם זה ייאלץ להיות בעל אופי כזה ומדובר על נטיה בלבד.

כך גם לגבי דברי התלמוד והפוסקים שזמנים מסוימים מסוגלים יותר למעשים טובים והתחלות חדשות, בעוד שימים אחרים נחשבים 'יום חייב' ואינם מומלצים להתחלות חדשות:

כאשר יום מסוים מוגדר כ'יום חייב', אין פירוש הדברים שביום הזה לא יתכן להצליח אלא רק שזהו יום יותר עלול לחובה ונדרשת בו זהירות יתר.

לכן, אם הימנעות ממעשה טוב במועד שכזה תגרום לדחיה ואיחור בקיום מצוה, אסור לדחות את קיום

ואי הפחד אמור לא רק לגבי היכולת להתגבר על הטבע באמצעות תוספת מאמץ ויגיעה, הדבר שממנו חוששים הגויים. בני ישראל ניצבים מעל טבע העולם במידה כזו שאינם מתחשבים בסימנים של אותות השמים מלכתחילה.

וגם בכך לא די. מכאן, בני ישראל מתעלים למצב נעלה עוד יותר, בו הם כלל לא נדרשים להתחשב בחוקי הטבע, כי הקדוש ברוך הוא מתנהג עם צדיקים - ולעניין זה 'ועמך כולם צדיקים' - בניסים גלויים, מעל לטבע.

(על-פי לקוטי שיחות חלק טו עמ' 7)

לא טובים. ועם זאת, כיון שגויים נתונים לשליטת חוקי הטבע, הרי כדי להתגבר על נטיה טבעית להתנהגות רעה הם זקוקים למאמץ גדול במיוחד. לכן, כשהנטיות הללו מתגברות, יש להם בהחלט ממה לחשוש.

לעומתם, יהודים שעוסקים בעבודת ה' ברמה גבוהה, עד כדי הקרבה מעל ומעבר למגבלות הטבע האישיות שלהם, מתעלים מעל ומעבר למגבלות חוקי הטבע של העולם. ליהודים מסוג זה אין מה לחשוש מהפרעות בעבודת ה' שנובעות מחוקי הטבע ובכלל זה 'אותות השמים', הנטיות הלא טובות הנובעות משינויים בגרמי השמים.





**ליקוי השמש:** (הנקרא גם 'ליקוי חמה') מתרחש כאשר כדור הארץ, הירח והשמש נמצאים על אותו ציר. במהלך הליקוי, הירח מסתיר את השמש (או את חלקה) מעיני הנמצאים באזור מסוים על כדור הארץ. ליקוי חמה מתרחש במקום כלשהו בעולם לפחות פעמיים בשנה.

כאשר הירח מכסה את השמש כולה, מתרחש ליקוי חמה מלא. ליקוי חלקי קורה כאשר הירח אינו קרוב דיו לציר שמש-ארץ ואינו יוצר חסימה מוחלטת של אור השמש.

**ליקוי ירח:** (הנקרא גם 'ליקוי לבנה') הוא מצב בו הירח, כדור הארץ והשמש נמצאים בקו אחד (בקירוב), והירח מוצל על ידי כדור הארץ.

בליקוי מלא, הירח יהיה בצבע אדמדם עמום כיוון שאינו מואר ישירות מהשמש, אלא מאור שנשבר באטמוספירה של כדור הארץ באופן שמאפשר לו לעקוף את הצל שמטיל כדור הארץ. ליקוי הירח ארוך יחסית לליקוי חמה (ונמשך כ-100 דקות). כיוון שבסוג כזה של ליקוי נכנס גוף קטן (הירח) לצלו של גוף גדול (כדור הארץ) והוא מתרחש פעמיים-שלוש בשנה.

**תנו רבנן:**<sup>1</sup> בשביל ארבעה דברים חמה לוקה. על אב בית דין שמת ואינו נספד כהלכה ועל נערה המאורסה שצעקה בעיר ואין מושיע לה ועל משכב זכור ועל שני אחין שנשפך דמן כאחד.

ובשביל ארבעה דברים מאורות לוקין. על כותבי (פלסתר) ועל מעידי עדות שקר ועל מגדלי בהמה דקה בארץ ישראל ועל קוצצי אילנות טובות.

רש"י:

כותבי פלסתר - שטרות מזויפים ומכתבי עמל לשום דופי על אדם לכתוב בשמו מה שלא צוה.

מגדלי בהמה דקה [כבשים ועיזים] - מחריבין את הארץ שאין יכולין לשמרם מלרעות בשדה חבריהם.

ועל קוצצי אילנות טובות - ואפילו הן שלהן שמשחיתין הן ונראין כבועטין בהקדוש ברוך הוא ובברכתו שמשפיע טובו.

1. סוכה כט, א.

## נח א

## הזולת הוא הראי

למה מבע על יהודי נוסף דומה להסתכלות בראי? • מתי עדיף להתפתל כדי לדבר בלשון נקיה ומתי צריך להתבטא בצורה חדה וברורה? • ועל הדמיון בין דיבור נקי לראיה טובה

## הכל ב'השגחה פרטית'

אמר הבעל-שם-טוב<sup>1</sup>:

כאשר יהודי רואה משהו לא טוב ביהודי אחר, עליו להסיק מכך שאותו רע, או דומה לו, קיים בו עצמו. הדבר דומה לאדם המסתכל בראי. אם פניו נקיות, גם הפנים המשתקפות אליו מהראי, הן ללא רבב. ואם בפניו יש לכלוך וכתמים, גם הפנים הנראות בראי מלוכלכות.

ונשאלת השאלה: למה? למה באמת הרואה דבר רע באדם אחר חייב להסיק שהרע קיים גם בו - האם לא יתכן שהרע קיים בחברו ולא בו עצמו?

ההסבר טמון בעיקרון שכל מה שמתרחש בעולם הוא לא במקרה חלילה אלא ב'השגחה פרטית' מלמעלה<sup>2</sup>. וההשגחה הפרטית היא

זו שגרמה לאדם לראות את הרע של פלוני. בנוסף לכך, חכמינו אמרו בתלמוד כי 'כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה'<sup>3</sup>. לכן, לא יתכן שההשגחה העליונה תוביל אדם לראות רע בזולת לשווא, ללא תועלת. ומכאן קצרה הדרך למסקנה כי מן השמים הביאו אותם לראות את הרע באחר, כדי להודיע לו שהרע נמצא בו עצמו ועליו לתקנו.

למה באמת מודיעים על כך מהשמים בצורה עקיפה, כך שהאדם יודע על מציאות הרע בעצמו באמצעות ראיית הרע בחברו, ולא מראים לו את הרע שבו בצורה ישירה?

מסיבה פשוטה:

כלל הלכתי קובע כי 'כל הנגעים אדם רואה, חוץ מנגעי עצמו'<sup>4</sup>. כלומר, כאשר אדם לוקה בנגע

3. שבת עז, ב.

4. נגעים פ"ב, משנה ה.

1. מאור עיניים ר"פ חקת.

2. ספר השיחות קיץ הש"ת עמ' 83.

## יהודי הוא היעד

ועם זאת, עדיין יש מקום לשאול:

מפורש בתורה 'הוכח תוכיח את עמיתך'<sup>5</sup>. ואת כפל הלשון 'הוכח תוכיח' פירשו חכמים - אפילו מאה פעמים. אם אדם הוכיח את חברו על מעשה לא טוב והתוכחה לא השפיעה, המוכיח צריך לחזור ולהוכיח. אפילו מאה פעמים. וזאת משום שהשליחות של יהודי בעולם איננה רק להתעלות ולהתעדרן בעצמו אלא עליו להשפיע גם על הזולת.

ואם כן, נשאלת השאלה:

מדוע עלינו לומר שאם אדם רואה רע בחברו הרי זה משום שמלמעלה מראים לו שהרע הזה קיים בו עצמו ועליו לתקנו? למה לא נאמר שמלמעלה גרמו לו לראות רע בזולת כדי להוכיח את חברו ולסייע לו לתקן את דרכיו?

השאלה מתחזקת לאור ההנחה שיש הבדל מהותי בין בני ישראל לשאר הנבראים ביחס למילוי ויישום כוונת הבריה:

על הבריה כולה, ובכלל זה עולמות עליונים רוחניים, נאמר שבריא אתם ומציאותם איננה כמטרה לעצמה אלא כאמצעי - 'בשביל התורה ובשביל ישראל'. ואילו בני ישראל

צרעת, יש להתבונן היטב בצורה ובצבע של הנגע כדי לקבוע האם הוא טהור או טמא. לכהן ניתנה האפשרות לראות נגעים בגופם של אחרים ולחרוץ את דינם, אבל אין לו את הסמכות לקבוע מה דינם של נגעים בגוף שלו עצמו.

והדברים נכונים גם לגבי נגעים ולקויות במובן הרוחני. 'על כל פשעים תכסה אהבה'. כשאוהבים מישהו, לא רואים את החסרונות ואת הכשלונות שלו. וכיון שאדם אוהב את עצמו, הוא לא מסוגל לראות את החסרונות האישיים שלו.

לכן הדרך היחידה לגרום לאדם לשים לב לחסרונות שלו ולעשות את מה שנדרש כדי לתקן אותם, היא להראות לו חסרונות בזולת. וכשהוא רואה את חסרונות הזולת ומבין כמה זה גרוע, הוא פתוח להתבונן ברצינות במצב הרוחני שלו עצמו, למצוא את החסרונות שלו ולתקן אותם.

מעתה, המשפט הקובע 'כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו', יכול להתפרש גם כך:

'כל הנגעים אדם רואה' - כל הנגעים והחסרונות שאדם רואה - 'חוץ' - אצל הזולת - כולם נובעים 'מנגעי עצמו'. האדם ראה אותם בחברו כתוצאה מכך שהם קיימים בו עצמו.

5. בבא מציעא לא, א.

יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עיקם הכתוב שמונה אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה'. הכתוב יכול היה לומר 'הטמאה', מילה אחת בת חמש אותיות. ובכל זאת העדיף לומר 'אשר איננה טהורה', שלוש מילים המכילות שלוש עשרה אותיות, שמונה אותיות נוספות, כדי לדבר בלשון נקייה. מכאן שלעולם לא יוציא אדם מפיו דבר מגונה.

והגמרא ממשיכה ואומרת את המסר הזה בצורה נוספת:

'לעולם יספר אדם בלשון נקייה, שהרי בזב קראו מרכב ובאשה קראו מושב'. כאשר אדם סובל מזיבה (הפרשת ליחה מסוימת), המקום שעליו הוא יושב או רוכב, נטמא. והכתוב מדייק ואומר באיש 'וכל המרכב אשר ירכב עליו', ובאשה - 'הכלי אשר היא יושבת עליו' ולא נאמר 'רוכבת' כי רכיבה באשה איננה מדרכי הצניעות.

על כך שואלים בתלמוד משלושה פסוקים בהם כן נזכר המושג רכיבה ביחס לאשה ומיישבים את שלושת הפסוקים הללו. לאחר מכן הגמרא מוסיפה ושואלת: וכי בתורה לא כתוב 'טמא'?

ויש לתמוה:

הביטוי 'טמא' מופיע בתורה יותר ממאה פעמים. למה אם כן סדר

אינם אמצעי לצורך מילוי והשלמת תכלית אחרת, אלא הם עצמם היעד ותכלית המטרה של הבריאה.

והקביעה הזו נכונה גם לגבי כל יהודי יחיד. לא יתכן שיהודי יהיה רק אמצעי לצורך הגשמת היעוד של יהודי אחר, אלא לכל יהודי יחיד יש תכלית ומטרה משלו.

לכן לא יתכן שיהודי רואה חסרון בחברו אך ורק כדי למצוא ולתקן את החסרון בו עצמו. אין ספק שהכונה היא גם שכתוצאה מכך תהיה תועלת לבעל החסרון עצמו, כדי שהרואה בו את החסרון, יוכיח אותו ויסייע לו להשתפר.

נמצא כי בכל מקרה התכלית והמטרה של ראיית הרע באדם היא כדי שבעל החסרון יתקן את דרכיו ומעלליו. ואם כן, חוזרת ומתחזקת השאלה, מה מחייב את המסקנה שהזולת הוא ראי המשקף את מצבו של המביט בו?

## שאלות תמוהות

ההסבר יובן לאחר הקדמה בעניין אחר. בסיפור התורה על כך שנח הכניס לתיבה בעלי-חיים מסוגים שונים, נאמר 'מן הבהמה הטהורה .. ומן הבהמה אשר איננה טהורה'<sup>6</sup>. נאמר על כך בתלמוד<sup>7</sup>: 'לעולם אל

6. נח ז, ח.

7. פסחים ג, א.

וכיון שבפסיקת הלכה למעשה מוכרחים לומר 'טמא' כדי שהדברים יהיו ברורים ולא יישאר מקום לספק, הרי לפי הבנת הגמרא בשאלה, ברוב המקומות נאמר 'טמא' כי מדובר בהלכה למעשה, אבל כאשר לא מדובר בהוראת הלכה, יש לדבר בלשון נקיה גם אם הדבר גורם אריכות-יתר.

לפי זה, שאלת הגמרא 'וכי בתורה לא כתוב טמא' היא: וכי לא מצינו בתורה 'טמא' גם בסיפורים בהם היה עדיף 'לעקם' את הדברים ולהאריך? הרי בכמה מקומות בודדים כן נאמר 'טמא' אפילו בסיפורים!

ולכן הקושיא הזו מופיעה אחרי הקושיא מ'מרכב', כי בסיפורי התורה המילה 'טמא' אכן מופיעה רק במקומות בודדים.

## לראות טוב

בדומה לחשיבות הדיבור בלשון נקיה, יש חשיבות גם לראייה והסתכלות בדברים טובים בלבד:

כאשר נודע ליהודי שחברו עשה דבר לא הגון חלילה, עליו 'לראות' את ההיבט ההלכתי-מעשי של הדברים. כלומר, לא 'לראות' את הרע שבחברו כשלעצמו, אלא את מה שמוטל על הרואה לעשות. עליו לומר לעצמו - נחשפתי לכך כדי

השאלות של הגמרא על הצורך לדבר בלשון נקיה הוא תחילה מאזכור רכיבה באשה, דבר שמופיע רק שלוש פעמים, ורק לאחר מכן מאזכור 'טמא' בתורה, דבר שמופיע פעמים רבות?

גם סגנון השאלה תמוה: הגמרא אומרת 'וכי בתורה לא כתוב טמא' - כאילו יש כאן חידוש שעשוי לפתור דבר הנתון בספק. למה לא נשאלה השאלה פשוט: הרי בתורה כתוב טמא!

## הלכות וסיפורים

ההסבר הוא שיש להבחין בין אמירה של פסק הלכה לאמירה של סיפור:

כשמדובר על פסק הלכה למעשה, יש להתבטא בצורה הברורה והמפורשת ביותר, ולשם כך לא נמנעים גם מלשון שאינה נקיה. לכן במקומות רבים בתורה נאמר 'טמא' ולא מעדיפים את השימוש במילים 'לא טהור'.

לעומת זאת, כאשר לא מדובר בפסיקה הלכה למעשה אלא בסיפור, כמו בפסוקים העוסקים בכניסת החיות לתיבת נח, יש מקום 'לעקם' אותיות ובמקום 'הטמאה' לכתוב 'אשר איננה טהורה'.

לכן ברוב המקומות התורה אומרת 'טמא'. ורק בסיפור, כמו כניסת החיות לתיבה, נאמר 'אשר איננה טהורה'.

להוכיח את החבר (בדרכי נועם!) ולהחזירו למוטב.

אמנם אם המידע על הלא טוב של הזולת לא גורם לו 'לראות' את ההוראה המעשית אליו, אלא הוא 'רואה' את רעת חברו כמטרה עצמאית - הרי זו הוכחה שהרע שהוא רואה בחברו הוא השתקפות של הרע שלו עצמו.

במילים אחרות:

האמונה כי 'כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה', מחייבת את האדם למצוא הוראה בכל דבר שהוא רואה.

ואם הראו לו דבר לא רצוי בחברו, ההוראה כפולה:

העובדה שהראו לו מלמעלה שבחברו יש דבר הזקוק לתיקון, היא הוראה שעליו לעסוק בתיקון מצבו של חברו. ואילו העובדה שהראו לו מלמעלה 'רע' - היא הוראה שבו עצמו יש רע הדורש תיקון. שכן אם הוא עצמו היה נקי לחלוטין, הוא לא היה 'רואה' במצבו של חברו שום רע.

## בין חם לשם ויפת

לגבי מבט ראוי על חסרונות הזולת, מסופר בפרשת השבוע כי לאחר המבול נח שתה לשכרה, נרדם ושכב באוהל בצורה לא צנועה. באו שם ויפת וכיסו את נח, ככתוב 'ויקח

שם ויפת את השמלה וישימו על שכם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם'<sup>8</sup>. לכאורה הכל ברור. אך הכתוב ממשיך ואומר, 'וערות אביהם לא ראו'. האם אין זו כפילות מיותרת?

אלא שבתוספת הזו הכתוב מלמד יתרון מיוחד במעשה של שם ויפת שלא מובן מחציו הראשון של הפסוק:

החידוש הוא כי לא זו בלבד שהם לא ראו את ערות אביהם בפועל, אלא הם לא 'ראו' באביהם שום דבר לא רצוי. מבחינתם, הם היו מרוכזים במה שמוטל עליהם לעשות - לכסות את נוח. ואילו את 'ערות אביהם' - את הצד הלא רצוי של נח - הם פשוט 'לא ראו'.

חם שהיה בעצמו 'חם' ונלהב לדברים לא רצויים, ראה את החמימות הלא רצויה בהתנהגות הלא צנועה של נח. ואילו שם ויפת שאצלם לא היה רע, לא ראו רע באביהם. כי, כאמור, מי שבעצמו 'נקי' לגמרי, לא רואה בזולת רע אלא רואה רק את המסר המעשי - מה שהוא עצמו צריך לעשות בעקבות הראיה הזו.

## השנר הגדול

המסר מכאן ברור:

כאשר אדם רואה או שומע דבר לא

8. נח ט, כג.

ראשית תחול עליו הברכה האמורה בתורה על שם ויפת - 'ברוך ה' אלקי שם ... יפת אלקים ליפת וישכון באהלי שם ...'. ושנית, יזכה להיות כלי ראוי לקלוט דברי תורה, כדברי חכמינו שה'כלי' לתורה הוא השלום.

ובזכות האחדות ואהבת ישראל, זוכים גם לכך שהשכינה תחזור לשרות 'באהלי שם', בבית המקדש השלישי שיבנה בקרוב ממש.

(על-פי לקוטי שיחות חלק י עמ' 24)

טוב על יהודי, ראשית אל לו לספר על כך לאחרים. יהודי לא אמור לנהוג כמו חם שכאשר ראה את נח אביו במצב לא רצוי, הלך וסיפר על כך, 'ויגד לשני אחיו בחוץ'.

גם בינו לבין עצמו, במחשבתו, לא יחשוב הרואה ברעת הזולת אלא יתרכז במה שעליו לעשות, ובמהלך התיקון יתאמץ לא 'לראות' את הרע שבחברו.

והנוהג כך זוכה לשכר כפול:



## מן המקורות

חומרת חשיבה שלילית על הזולת! ועל כן אהוביי ידידי, נא ונא לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת רעהו בלבו, ואיש את רעת רעהו אל תחשבו בלבבכם כתיב, ולא תעלה על לב לעולם, ואם תעלה יהדפנה מלבו כהנדוף עשן וכמו מחשבת עבודה זרה ממש. כי גדולה לשון הרע כנגד עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים. ואם בדבור כך כו' (במחשבה על אחת כמה וכמה). וכבר נודע לכל חכם לב יתרון הכשר המחשבה על הדבור הן לטוב והן למוטב. וה' הטוב המברך את עמו בשלום ישים עליכם שלום וחיים עד העולם, כנפש אוהב נפשם מלב ונפש.

.

**כיצד מוכיחים<sup>2</sup>:** התוועדות חסידים יחדו הוא כעין זריקת סמי מרפא בגוף על ידי דקירת מחט. כי רובא דרובא הנה בכל התוועדות הרי ראשי המדברים תובעים מאת המסובים שיטיבו הנהגותיהם ודרכיהם. וכל התביעות הללו אף שהנה באות מתוך אהבה פנימית וחבה יתירה, מכל מקום, הנה על הרוב באות הנה באופן של דקירה. בדוגמת דבר המחט לזרוק סמי מרפא בגוף. כי כוונת זריקת סמי מרפא היא תכלית הטוב, ומכל מקום באה על ידי דקירה.

וקודם הדקירה הנה לבד זאת שצריכים לנקות את המחט שתהיה נקיה בתכלית, הנה עוד זאת צריכים לכבס ולחטא מקום הדקירה, שלא יהיה אבק קל אפילו. אשר אם אין שומרים על תנאים אלו, לא זו בלבד שמאבדים תועלת הרפואה, אלא עוד זאת, חס ושלום, הדבר כרוך בסכנת נפשות. כי האבק שבחוץ הגם שהוא מקום לרפש, מכל מקום אפשר לדחותו בקל או על כל פנים לכבסו. אבל כאשר נכנס חס ושלום לפנים אז הוא דבר המזיק.

1. מכתב בעל התניא בספרו (תניא, אגרת הקודש, סוף סימן כב).

2. מכתב הרבי הריי"ץ (התמים חוברת ח עמוד מח).



# פנימיות התורה והמדע

מה פשר העובדה שהתגלות תורת החסידות באה במקביל להתפתחות המדע? ■ איך המדע העוסק במציאות הגשמית יכול לשמש אמצעי להכנת העולם לגאולה השלימה? ■ ולמה המדע נוטה למעט את מספר הרכיבים של המציאות? ■ משמעות מפתיעה לנבואה מדהימה של ספר הזוהר

## נבואה מדהימה

על הרגע בו מי המבול החלו לרדת בשצף-קצף, נאמר בתורה:

'בשנת שש מאות שנה לחיי נח ... נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו'.<sup>1</sup>

ועל הפסוק הזה מופיעה בספר הזוהר נבואה עתידית מדהימה:<sup>2</sup>

בשנת שש מאות לאלף השישי (שנת ה'ת"ר - 1840-1839) עתידים להפתח שערי החכמה למעלה ומעינות החכמה למטה, והעולם יתוקן לקראת הכניסה לאלף השביעי.

במבול היה זרם מים אדיר גם מלמטה (ממעיינות התהום) וגם מלמעלה (מארובות השמים). וכך

יהיה לגבי התגלות והתפתחות החכמה בעולם באלף השישי: הדבר יהיה גם בשערי החכמה העליונה - חכמת התורה, וגם במעינות החכמה התחתונה - חכמות העולם.

ואכן בתקופה זו היתה בעולם התגלות גדולה של חכמת התורה. היתה זו תקופה שבה תורת החסידות, פנימיות התורה, זכתה להתגלות והתפשטות גדולה מאד.

[הדבר קיבל ביטוי מודגש בסיפור החסידי הבא<sup>3</sup>:

לגבי שנת ה'ת"ר"ח נאמר 'קץ' והיתה ציפיה גדולה שבאותה שנה תבוא הגאולה. משחלפה השנה והגאולה לא באה, אמר אדמו"ר ה'צמח-צדק': והרי השנה נדפס ה'לקוטי תורה' (ספר המכיל מאמרי חסידות נבחרים של האדמו"ר הזקן). והקשר

1. נח ז, יא.

2. זוהר חלק א', קיז, א.

3. ספר השיחות תורת שלום עמ' 237.

הקשר בין השתיים, והרי חכמת התורה נעלית מחכמת האומות באין ערוך?

### כשהבשר הגשמי 'יראה'

להבנת הדברים יש להקדים ולהבהיר את המעמד של חכמות העולם לאור החסידות:

העולם וכל אשר בו נברא, כדברי חכמינו, 'בשביל התורה ובשביל ישראל'. וכדברי המשנה<sup>5</sup>, 'כל מה שברא הקדוש-ברוך-הוא בעולמו לא בראו אלא לכבודו'. מכאן שנברא בא לתכלית שלמותו, כאשר יהודים משתמשים בו לעבודת ה'.

וכך גם לגבי חכמות העולם. כל ההתפתחות בתחום זה היא כדי להשתמש בחכמות אלו לעבודת ה' ולהבנת תורתו.

[במאמר מוסגר: כמובן, אין לראות בכך היתר גורף לעסוק בלימוד חכמות העולם ומדעים שונים. במיוחד יש להמנע מלימודים אלו במקומות כאלה שאין בהם אפיק יהודים הולמת, לומדים בהם גם דברים שהם בגדר כפירה ועבודה זרה, ואין בהם שמירה על גדר הצניעות].

אם לפרט יותר, התועלת שחכמות העולם מביאות בעבודת ה' באה לידי ביטוי במיוחד בהכנה לחידוש

של הדפסת הספרים הללו לגאולה ברור. ספרים אלה מגלים את תורת החסידות, פנימיות התורה, וזה מה שיתרחש לעתיד לבוא, כאשר יקויים היעוד 'מלאה הארץ דעה את ה'". כך שבתקופה זו, בערך, מעיינות החסידות שגילה הבעל-שם-טוב זכו להתפשטות ותפוצה רחבה ביותר].

במקביל, באותה תקופה חלה התפתחות גדולה בגילוי המדע, והטכנולוגיה הגיעה להישגים חסרי תקדים.

ונשאלת השאלה:

הקשר בין התגלות פנימיות התורה להכנת העולם למעבר לאלף השביעי, מובן מאליו. בימות המשיח יקויים היעוד 'מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים', וההכנה ההולמת לכך היא גילוי פנימיות התורה שהיא 'מעין' תורתו של משיח<sup>4</sup>. אבל מה הקשר בין התפתחות והתגלות המדע לכניסה לאלף השביעי?

למעשה, התמיהה גדולה עוד יותר: מכך שהזוהר מדבר על שתי ההתפתחויות כאחד, מובן, כי העובדה שבאותה שעה החלה התגלות חדשה בחכמת התורה היא הגורם לכך שבאותה שעה חלה התפתחות במדע. ויש להבין: מה

5. אבות סוף פרק ו.

4. ראה תניא ריש פרק לו.

## הטלפון, הרדיו והגאולה

הדבר מתבטא, בין השאר, בכך שבדורות האחרונים התגלה כוח מיוחד בטבע שלא היה ידוע בעבר. הכוונה לטלפון ולרדיו באמצעותם אדם מדבר במקום מסוים ודבריו נשמעים במקומות אחרים במרחקים עצומים. לאחר מכן חלה התפתחות נוספת המאפשרת גם לראות את המדבר ואת כל התנועות שלו.

מנקודת מבט חסידית, גילוי הכוח לשמוע כל הגה של אדם אי שם ואף לראות אותו, מעניק לאדם אפשרות לקבל תפיסה מוחשית בכך שלמעלה יש 'עין רואה ואזן שומעת'<sup>7</sup>. הרי אם אוזן גשמית יכולה לשמוע ועין גשמית יכולה לראות דיבורים ומעשים שמתרחשים אי שם בקצוי תבל, קל-וחומר שהשמיעה והראיה של ה'אזן' וה'עין' שלמעלה היא ללא כל הגבלות. נמצא כי ההתפתחויות בתחום זה בעולם, מחזקות את ההכרה כי בוודאי שכל מה שאדם עושה, גם בחדרי חדרים, בו ברגע - 'עין רואה ואזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים'.

מעתה, ההתבוננות בנוכחות ובהשגחה המתמדת של הקדוש-ברוך-הוא על כל אדם (בלשונו של ספר התניא, 'והנה ה' נצב עליו ...

שיתחולל בעולם בימות המשיח. וכאמור, הזוהר מצביע במפורש על הקשר בין התפתחות חכמות העולם להכנת הבריאה לכניסה לאלף השביעי.

ובכן, אחד הדברים המרכזיים שיתחדשו לעתיד-לבוא הוא, שהעולם לא יעלים ויסתיר על האור האלוקי אלא יכיר וירגיש אותו. זה יתבטא, בראש ובראשונה, בקליטה של דברים רוחניים בכוח השכל. ככתוב 'מלאה הארץ דעה את ה'.

יתירה מכך: האלוקות תהיה דבר כה מוחשי, שגם 'בשר' גשמי 'יראה' ויחוש דבר ה'. כדברי הנביא<sup>8</sup>, 'ונגלה כבוד ה', וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר'.

כלומר, בימות המשיח העולם 'יראה' אלקות לא רק בעין השכל' שהיא ראייה רוחנית, אלא במוחשיות כמו ראייה בעין הגשמית. ואפילו הבשר הגשמי גם הוא 'יראה' - 'כי פי ה' דבר'.

וזה הקשר בין התפתחות המדע, לימות המשיח. השימוש במדע לעבודת ה', מסייע להתכונן למצב דומה ('מעין') למצב שישירור בעולם לעתיד-לבוא, כאשר ענייני עבודת ה' יהפכו לדבר הנראה בראיה גשמית ומוחשית.

7. אבות פרק ב משנה א.

8. ישעיה מ, ה.

ירידה (במובן הרוחני) שהרי כל בריאתו מלכתחילה היא לצורך המשכן והמקדש (ורק כדי שתהיה לאדם בחירה חופשית יש אפשרות מעשית להשתמש בזהב למטרות אחרות).

וגם המדע, חכמות העולם, שיין לקטגוריה הזו:

הזוהר מקשר את התפתחות המדע עם התגלות התורה. ומכאן, שהשימוש בחכמות העולם לתורה ועבודת ה' הוא כל המטרה של הגילוי וההתפתחות של החכמות הללו (ורק בגלל הבחירה החופשית ניתנה האפשרות להשתמש בהן לדברים אחרים).

כלומר:

כאשר מפיקים מהמדע, חכמות העולם, תועלת כזו או אחרת בעבודת ה', עדיין לא מגיעים אל התכלית ואל המטרה של התפתחות החכמות הללו. כי גם לאחר שהביאו תועלת לתורה ומצוות, הן עצמן נשארו דברי חולין, חלק מהעולם הגשמי.

והכוונה האמיתית של התפתחות המדע היא, כאשר החכמות הללו עצמן משמשות כלים ואמצעים לעבודת ה'.

ולא זו בלבד:

כאמור, הזוהר מצביע על הקשר בין חכמת העולם לפנימיות התורה

ומביט עליו ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי' היא לא כמו לימוד שכלי-עיוני אלא דבר קרוב יותר לתחושה מוחשית. וככל שהדברים קרובים יותר לאדם ומוחשיים יותר, השפעתם על חיי האדם בפועל, גדולה יותר.

## המטרה של המדע

כאמור, כל דבר בבריאה, ללא יוצא מן הכלל, נברא 'בשביל התורה ובשביל ישראל', כדי שבני ישראל יעשו בו שימוש לענייני תורה ומצות.

ועם זאת, לגבי דברים מסוימים מצינו דגש חזק יותר על כך שהם נועדו דוקא למטרות נעלות ולשם כך הם נוצרו. כזה הוא, לדוגמה, הזהב עליו נאמר 'לא היה העולם ראוי להשתמש בזהב. ולמה נברא, בשביל המשכן ובשביל בית המקדש'.

ההבדל בין שאר הנבראים לדברים המיוחדים הללו הוא, שאמנם הכל נברא 'בשביל התורה ובשביל ישראל', אבל הכוונה שלשמה נבראו מתמלאת גם כאשר עושים בהם שימוש בפועל לדברי חולין, ורק לאחר מכן הדבר יביא תועלת לעבודת ה' (למשל, אכילה ושתיה כדי לצבור כוח להתפלל וללמוד תורה). ואילו כאשר משתמשים בזהב לדברי חולין, גורמים לו

בקול גשמי ובכל מקום. ובעצם, בדרך זו התכנים של פנימיות התורה מתפשטים בעולם כולו, גם במקום שאין מכשיר רדיו שקולט את השידור הזה. שכן המציאות היא שגלי הקול מתפשטים בכל העולם (ומכשיר הרדיו לא מחדש דבר אלא רק קולט את הקול ומעבד אותו).

נמצא כי אכן השימוש בחכמות העולם להפצת פנימיות התורה מכיל את שני ההיבטים האמורים. העובדה שגלי הקול מגיעים לכל העולם היא ביטוי ל'מלאה הארץ דעה את ה'" בכל מקום, ללא כל הגבלות. והעובדה שהתכנים התורניים-חסידיים הופכים מיד לקול גשמי-מתכתי היא ביטוי ל'וראו כל בשר', גילוי אלקות בגשמיות העולם בצורה מוחשית.

### יחיד ורבים

בנקודה זו של שימוש בחכמות העולם למטרות של קדושה, קיימת רמה גבוהה עוד יותר מזו האמורה לעיל:

עד כאן דובר על קשר בין חכמות העולם לעבודת ה' בצורות וברמות שונות. אמנם מעל אלה יש מצב של התאחדות אמיתית בין החכמות הללו וחכמת התורה. וזאת, כאשר נוכחים לראות תכנים של פנימיות התורה בחכמות העולם עצמן.

ואומר, שההתגלות וההתפתחות של שתייהן היא באותה תקופה. מכאן שהכוונה והמטרה של התפתחות המדע היא כדי לנצל אותו לגילוי והפצת תורת החסידות, פנימיות התורה!

### חסידות בכל העולם כולו

ומאחר שגילוי פנימיות התורה הוא מעין גילוי תורתו של משיח לעתיד-לבוא, השימוש במדע לגילוי תורת החסידות הוא בהתאם לתוכן ולמהות של גילוי האלוקות בימות המשיח:

כאמור, החידוש המיוחד של ימות המשיח מתבטא בשני היבטים. האחד - העולם כולו יהיה חדור בידיעת ה', ככתוב 'מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'. והשני - ידיעת ה' תהיה מוחשית כך שתורגש אפילו בבשר הגשמי, ככתוב 'וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר'.

וגם המטרה של השימוש במדע להפצה של פנימיות התורה - להבדיל - שהיא מעין תורתו של משיח, מכילה את שני ההיבטים הללו. וכאשר מנצלים את חכמת האומות לגילוי פנימיות התורה יש כאן גם 'מלאה הארץ דעה את ה'" וגם 'וראו כל בשר ... פי ה' דבר'.

לדוגמה: כאשר משמיעים דברי חסידות ברדיו, הדברים נשמעים

בעבר היה מקובל לחשוב שכל כוח מכוחות הטבע הוא כוח נפרד בפני עצמו, והחומר של כל מציאות בעולם מורכב ממספר רב של אלמנטים ('יסודות') שונים. אך ככל שהמדע הולך ומתקדם, מתחזקת התפיסה שהריבוי והפירוד של הכוחות השונים הוא רק בהיבט החיצוני (צורת החיבור בין חלקים והצמצום או ההתפשטות שלהם). ואילו מבחינת המהות, הנטייה היא למעט את מספרם עד להנחה, שנקודת המציאות של העולם היא, בעצם, התאחדות של כמות ואיכות (החומר הנושא את הכוח והכוח).

וזה הקשר בין ההתגלות של פנימיות התורה וההתפתחות של חכמות העולם כהכנה לתיקון העולם לקראת הכניסה לאלף השביעי:

גילוי פנימיות התורה גרם שגם חכמות העולם יתפתחו. וזאת משום שהמדע עצמו מסייע לכך שהרעיונות והתכנים של תורת החסידות (שהיא מעין תורתו של משיח שנועדה לגלות את אחדות ה' בעולם) יהיו ברוח הכתוב 'וראו כל בשר'. הוי אומר, שהעולם עצמו יהיה כלי ראוי לאחדות ה' וה'אחדות הפשוטה' של האלוקות תיראה במציאות הגשמית של העולם עצמו.

וכשזה מצב העולם, ברור לכל כי לאמתו של דבר, האחדות שבעולם

וזה אחד הדברים העיקריים בהם הדבר בא לידי ביטוי מוחשי:

תורת החסידות, פנימיות התורה, עוסקת רבות בהבנה ובהכרה של אחדות ה' בעולם. בבסיס הדברים עומדת התפיסה כי המציאות האלקית היא מהות אחת ויחידה ולא מציאות שכוללת ישויות שונות או מורכבת מפרטים שונים. ובלשון ספרי החקירה האלקית - 'אחדות פשוטה'. כלומר, מציאות אחת מופשטת מכל הגדרה או צורה כזו או אחרת.

ולמרות שהקדוש-ברוך הוא ברא מספר גדול מאד של נבראים רבים ושונים, אין זו סתירה לכך שהאלקות עצמה היא 'אחדות פשוטה'<sup>8</sup>. אדרבה, דווקא בגלל שהאלקות עצמה היא מעל כל הגדרים ואין לה שום 'דמות' או 'צורה' מוגדרת, אין פלא שהתהוו ממנה נבראים בעלי דמויות וצורות רבות ושונות.

למעשה, האחדות הפשוטה של האלקות, היא המציאות האמיתית של העולם. ולכן אחדות זו אמורה לבוא לידי ביטוי גם במציאות העולם עצמו.

וככל שחכמות העולם הולכות ומתפתחות, התגלות מימד האחדות בעולם - ובעצם התגלות אחדות ה' בעולם - הולכת וגוברת:

8. ראה דרך מצוותיך מט, א.

(שההכרה בה גוברת ככל שהמדע מתפתח) איננה משהו אחר מהאחדות הפשוטה של המציאות האלוקית (המתגלית בפנימיות התורה).

כך העולם נעשה מתוקן ומוכן לכניסה לאלף השביעי, עם בוא הגאולה בקרוב ממש.

(על-פי לקוטי שיחות חלק טו עמ' 42)



## מן המקורות

**פתיחת שערי החכמה התחתונה:** המאה ה-19 מאופיינת בין השאר בריבוי המצאות טכנולוגיות ששיפרו את איכות החיים לבלי היכר. הטלפון, ועמו הרדיו והטלגרף הומצאו אז ושכללו את אפשרויות התקשורת. באותו זמן נבנתה המכונית הראשונה ונסללו פסי הרכבת הראשונים שהרחיבו מאוד את אפשרויות ההיסע והשינוע. מנוע הבנזין, מנוע הדיזל, הטרקטור, המקרר ומכונת התפירה ועוד היו פריצות דרך אדירות שהגדירו מחדש את יכולות המיכון של אותה תקופה. על כל אלה יש להוסיף את תגליות חשובות כמו גילוי החשמל וגילוי קרני הרנטגן שמצטרפות לשורה ארוכה של תגליות מדעיות שנתגלו במאה זו. עובדות אלו ועוד אחרות רבות משקפות היטב את פתיחתם של שערי החכמה התחתונה.

.

**דעה את ה':** לא נתאוו החכמים והנביאים לימות המשיח לא כדי שישלטו על כל העולם, ולא כדי שירדו בגויים, ולא כדי שינשאו אותם העמים, ולא כדי לאכול ולשתות ולשמוח, אלא כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה, ולא יהיה להם נוגש ומבטל כדי שיזכו לחיי העולם הבא.

ובאותו הזמן לא יהיה שם לא רעב ולא מלחמה ולא קנאה ותחרות - שהטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים יהיו מצויים כעפר. ולא יהיה עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד. ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים ושיגו דעת בוראם כפי כוח האדם, שנאמר 'כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'.

.

**אחדות ה':** והנכבד שבמושכלות לצייר לנפשו אחדות הקדוש ברוך הוא, ששאר חכמות אינו אלא להרגיל בהם עד שיגיע לדעת האלוקי.

1. רמב"ם, סיום ספר משנה תורה.

2. הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות.



# הצד החיובי של המבול

מה עדיף, עולם שכולו מכוסה במים או מצב שבו יבשה הארץ?  
 • אם אין מקרא יוצא מידי פשוטו, איך לומדים ומפרשים את התורה בעולמות עליונים שאין בהם מציאות גשמית? • ולמה התכוון בנו של האדמו"ר הזקן כשאמר 'כשאבא קורא לא שומעים קללות'? • על עולם שבו יש רק טוב

## כל העולם מים

האם יבשה מוצפת במים זה טוב או רע?

אם לשפוט על פי סיפור המבול שהשחית את כל בני האדם, בעלי החיים והצומח שהיו מחוץ לתיבת נח, מסתבר שרע.

אבל יש מדרש שמחזיר אותנו לתחילת הבריאה, לפני שהמים נקוו ונראתה היבשה, ואומר: 'מתחילת ברייתו של עולם לא היה קלוסו [השבח וההלל] של הקב"ה עולה אלא מן המים'<sup>1</sup>.

גם ישעיהו הנביא המתאר את מצב העולם בימות המשיח אומר, 'מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'<sup>2</sup>. אם כן, כשהמים מכסים את היבשה, זה דווקא טוב.

יש כאן נקודה תמוהה עוד יותר. המדרש מחבר בין העובדה שבתחילת הבריאה העולם היה כולו מים והעובדה שהמבול שטף את העולם. לאחר האמירה שבתחילת הבריאה השבח וההלל לקדוש-ברוך-הוא עלה מן המים, המדרש ממשיך:

'לאחר שעמד דור המבול ומרד בו ... אמר הקדוש-ברוך-הוא יפנו [יזווג הצידה] אלו [שחטאו ומרדו] ויעמדו ויבואו אותן שישבו בהן מקודם [המים שמילאו את העולם קודם לכן, בתחילת הבריאה]. זהו שכתוב ויהי הגשם על הארץ ארבעים יום וארבעים לילה'<sup>3</sup>.

לפי זה, לא רק שכיסוי העולם במי המבול איננו דבר רע, אלא העולם המוצף במי המבול דומה למצבו

1. בראשית רבה פרק ה, א.

2. ישעיהו יא, ט.

3. נח ז, יב.

מי מקוה שמטהרים את מי שטובל בהם (רמז לדבר: המבול ירד ארבעים יום וארבעים לילה, וכמות המים המינימלית למקוה-טהרה היא ארבעים 'סאה' [מידת נפח]).

אבל גם ההסבר הזה לא מספק. כי אמנם לפי זה המבול עשה לעולם משהו טוב, אבל בסופו של דבר מדובר בטהרה מחטאים ועבירות שטימאו את העולם. ואילו לפי המדרש מצב העולם המכוסה במי המבול דומה למצבו כשהיה כולו מלא מים בתחילת הבריאה. ואם כן, המבול לא ירד כדי לנקות טומאה שנוצרה מחטאים, אלא היה משהו שבעצם מהותו קשור בטוב וקדושה. כמו המים של תחילת הבריאה שלא היו קשורים בשום צורה בחטאים והיו רק 'קלוסו של הקדוש-ברוך-הוא'.

### עולם פנימי-רוחני

המפתח להבנה נכונה של דברי המדרש, הוא הבנת יסוד חשוב ביחס שלנו לתורה:

כלל ידוע אומר, 'אין מקרא יוצא מידי פשוטו'. יש ללמוד ולהבין כל אמירה וכל סיפור בתורה, בראש ובראשונה, לפי המשמעות הפשוטה. אנחנו גם מאמינים באמונה שלימה שכל סיפורי התורה התרחשו בפועל. לדוגמה, בימי נח העולם נשטף במבול מים פשוטו כמשמעו. ולא מדובר במטאפורה.

בתחילת ברייתו. עולם נעלה מאד שמהלל ומשבח את הבורא והקילוס עולה דווקא מהמים!

מה פשר הדברים? ואיך זה מתיישב עם פשוטו של מקרא שהמבול היה עונש על מעשים רעים וירד 'לשחת כל בשר'?

### בין הפשט למדרש

היה מקום לומר שהצד החיובי של המבול מובן לפי דברי רש"י 'כשהורידן [כאשר אלוקים התחיל להוריד את גשמי המבול לארץ] הורידן ברחמים. אם יחזרו [בני האדם בתשובה] יהיו גשמי ברכה. וכשלא חזרו, היו למבול'.

נמצא כי מלכתחילה המבול ירד ברחמים ורק אחר כך הרס ושיחת. אבל ההסבר הזה לא מספק. כי לפי זה מדובר ברחמים בתנאי, ומאחר שבסופו של דבר בני האדם לא חזרו בתשובה, למעשה לא היו כאן גשמי ברכה אלא מבול נורא. ואילו המדרש, לעומת זאת, קובע במפורש כי מי המבול אכן היו משהו נעלה.

לכאורה יש אפשרות אחרת להסביר מה טוב במבול:

האדמו"ר הזקן, בעל התניא, אומר<sup>4</sup> שהמבול לא רק הרס והשחית את העולם אלא גם טיהר אותו. כמו

4. תורה אור פרשת נח.

התפיסה הזו במהותה של התורה, מובילה לקביעה נוספת:

הקדוש-ברוך-הוא בעצמו הוא טוב מוחלט, ככתוב בתהילים 'לא יגורך רע'<sup>6</sup> [הרע לא גר, לא קיים, אצלך]. לכן, גם אותם דברים בתורה שלפי פשוטו הם דברים לא רצויים, כמו חטאים או עונשים על חטאים, הרי כפי שהתורה 'בעליונים', יש להם רק משמעות טובה וחיובית.

הדבר מובן גם מתוך דברי הרמב"ם<sup>7</sup> כי לכל פסוקי התורה יש מידה שוה של קדושה. ולעניין זה אין הבדל בין הפסוק 'ותמנע היתה פילגש' לפסוקים 'אנכי ה' אלקיך' או 'שמע ישראל'. לפי פשוטו, הפסוק המדבר על תמנע מתייחס לאשה במצב רוחני ירוד, בעוד ששני הפסוקים 'אנכי' ו'שמע' עוסקים ביסודי היסודות של האמונה. אבל הרמב"ם לא מתייחס למציאות של תמנע בעולם הזה, אלא עוסק בפסוק הזה כחלק מתורת ה' ותורת ה' תמימה', קדושה ואמיתית בכל פסוק ובכל פרט באותה מידה בדיוק. הדברים אמורים כלפי התורה כפי שירדה לעולם הזה הגשמי. ואין צריך לומר כי כפי שהתורה מתפרשת 'בעליונים', בוודאי 'תמנע היתה פילגש' הוא עניין רוחני נעלה בעולם שכולו קדושה.

עם זאת, חכמינו קובעים כי התורה 'קדמה לעולם'<sup>5</sup>. כלומר: לדברי התורה יש אמנם את המשמעות הפשוטה, כפי שהתורה נלמדת בעולם הזה הגשמי. אך בד בבד, לכל מילה, לכל מושג ולכל סיפור בתורה, יש פירוש פנימי-רוחני, כפי שהתורה נלמדת בעולמות עליונים רוחניים, בעולם מושגים נעלה ושונה לחלוטין מעולם המושגים הגשמיים.

וכאמור, זה נכון לא רק לגבי מצוות התורה אלא גם ביחס לסיפורי התורה. אין ספק שכל פרט ופרט בסיפורי התורה התרחש בדיוק כפי שמתואר במקרא. אך הסיפורים מכילים גם תוכן רוחני, כפי שהתורה קיימת ומתפרשת בעולמות עליונים.

[אם לדייק ולהעמיק יותר, המשמעות של האמירה שהתורה 'קדמה לעולם' איננה שהעיקר הוא פשוטם של דברים ובנוסף לכך יש גם משמעות רוחנית-פנימית. להיפך. בעצם, 'התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים'. כלומר, המקור, ההתחלה והעיקר הוא המימד הרוחני-פנימי, 'בעליונים'. אלא שהתורה ירדה מלמעלה למטה עד לעולם הזה וכאן היא מקבלת משמעות נוספת - של מציאות גשמית].

6. תהילים ה, ה.

7. פירוש המשניות סנהדרין, פרק חלק.

5. שבת פח, ב.

## עומק של סיפור חסידי

זה גם העומק של הסיפור החסידי  
הבא<sup>8</sup>:

האדמו"ר הזקן נוהג היה לקרוא בתורה בעצמו. שנה אחת לא היה האדמו"ר הזקן בעיר מגוריו (ליאזונה, רוסיה הלבנה) בשבת פרשת כי תבוא. בפרשה זו מופיעים פסוקים של דברי תוכחה ובהם פירוט דברים חמורים מאד שעלולים לבוא על עוברי עבירות. בנו של האדמו"ר הזקן, מי שלימים מילא את מקומו וקריו 'האדמו"ר האמצעי', היה אז ילד שעוד לא מלאו לו שלוש-עשרה שנים ועדיין לא הגיע למצוות. ההאזנה לדברי התוכחה גרמה לו עגמת-נפש וכאב לב במידה כזו שלקראת יום הכיפורים, שחל כמה שבועות לאחר מכן, אביו האדמו"ר הזקן התלבט האם בנו הנער מסוגל לצום.

מקורבים שהיו עדים למתרחש, שאלו את אדמו"ר האמצעי: מה קרה? הרי כל שנה קוראים בתורה את הפרשה הזו?

ענה להם הילד: כשאבא קורא - לא שומעים קללות!

מה פשר הדברים? הרי ברור שגם כאשר בעל-הקורא היה האדמו"ר הזקן, הפסוקים נשמעו בדיוק כפי

שהם כתובים בתורה ואיך אפשר לומר כי 'כשאבא קורא לא שומעים קללות'?

אלא שדברי התוכחה שבתורה הם 'קללות' רק כפי שהפסוקים מתפרשים בעולם הפשט, אבל לא כפי שהתורה היא 'בעליונים'. למעלה יש עולם שכולו קדושה. עולם שבו אין מקום למעשים רעים וגם לעונשים על מעשים רעים. ושם, 'בעליונים', גם הפסוקים המדברים על עונשים חמורים וקללות קשות, הם רק ברכות.

וכאשר האדמו"ר הזקן קרא בתורה, בנו האדמו"ר האמצעי 'שמע' והבין את משמעות הפסוקים כפי שהם 'בעליונים'. שם כל ה'קללות' הם רק טובות וברכות.

## המבול 'בעליונים'

וזה גם פשר היחס החיובי של המדרש למי המבול:

לפי פשוטו, כפי שהתורה היא למטה, המבול אכן בא להעניש את החוטאים ולטהר את העולם מהטומאה של העוונות. אבל 'בעליונים', בעולם שבו אין רוע והכל טוב וקדושה, יש למבול משמעות שונה לחלוטין. בעולמות הרוחניים העליונים, ירידת המבול על הארץ מקבילה לכיסוי העולם כולו במים בתחילת הבריאה. שם המבול מסמל מצב חיובי כמו

8. "היום יום" י"ז אלול.

הנה דוגמה שכולנו מכירים מחיי היום יום:

כל אב אוהב את בנו אהבה עזה. ובכן, כל עוד האהבה היא בלבו של האב, ברור שמדובר ברגש חיובי לחלוטין. משהו שכולו טוב. אבל כשהבן חוטא, חלילה, והאב מוצא לנכון להעניש אותו, האהבה יורדת לעולם-מושגים אחר ומקבלת ביטוי של עונש. אדרבה: ככל שאהבת האב לבן גדולה יותר, העונש גדול יותר, בעוד ש'חושך שבטו (ונמנע לחלוטין מלהעניש את הבן למטרה חינוכית) שונא בנו!<sup>9</sup>

## טבילה ב'מי הדעת'

ועדין לא עמדנו על כל היתרונות של המבול:

כאמור, תורת החסידות מוצאת דמיון בין מי המבול למקוה-טהרה. על טבילה במקוה כותב הרמב"ם<sup>10</sup> שהדבר רומז ל'טבילה' ב'מי הדעת'. הטובל במי המקוה מכוסה כולו במים, כך שרק המים נראים ואילו המציאות של הטובל לא נראית כלל. כך גם אדם שמעוניין להיטהר, להתעלות ולהתעדר, נדרש לשקוע כולו ב'מי הדעת', במידה כזו שמציאותו האישית ורצונותיו יתבטלו ולא יקבלו ביטוי.

כאשר 'כל העולם מים במים ולא היה קלוסו של הקדוש-ברוך-הוא עולה אלא מן המים'.

זה גם התוכן הפנימי של ההשוואה בין מה שהמבול עשה לעולם למה שטבילה במקוה-טהרה עושה לטובל:

ההלכה מבחינה בין שני סוגים של טבילה. טבילה במקוה שנועדה להעביר טומאה; וטבילה מסוג נעלה יותר, טבילה לתוספת טהרה - עליה והתקדמות בקדושה עצמה.

(כמו הכהן הגדול שעובד את עבודת יום הכיפורים בבית המקדש ובמשך היום נדרש לטבול כמה פעמים. אחרי הטבילה הראשונה הוא כבר טהור מכל חשש טומאה, וכל שאר הטבילות הבאות היו לתוספת טהרה).

כך גם לגבי מי המבול שכאמור דומים למי מקוה:

המבול שהתרחש בעולם הזה אכן נועד לטהר את העולם מטומאת חטאי דור המבול. אבל המושג 'מבול' שבתורה כפי שהוא מתפרש 'בעליונים', הוא טבילה של עליה מדרגה לדרגה בעולם שכולו קדושה.

אך עדיין קשה לקבל: האמנם אותו דבר עצמו מתבטא בעולם-מושגים אחד כעונש ובעולם-מושגים אחר כמשהו מרומם?

9. משלי יג, כד.

10. משנה תורה, סוף הלכות מקוואות.

ונשאלת השאלה, אם הכל כל-כל-כך טוב, מה רע?

כלומר, אם אכן התוכן הפנימי של המבול הוא 'כיסוי' והתבטלות היקום כולו ב'מי הדעת', למה באמת שלא יבוא מבול נוסף?

לביאור הדברים יש להבחין בין שני המצבים בהם העולם היה מכוסה במים - 'מים במים' בתחילת הבריאה, ו'מבול' בימי נח.

בתחילת מעשה בראשית הכל היה מוצף במים, כי עדיין לא נבראה מציאות של יבשה. ואילו במבול היתה מציאות של ארץ שכוסתה במים.

ומדובר בשני מצבים שונים לחלוטין. בתחילת הבריאה, הארץ לא התבטלה מפני המים. המים כיסו את היקום רק משום שעדיין לא היתה קיימת יבשה. לכן, באותה שעה העולם לא נראה כמציאות עצמאית נפרדת אלא בטל כלפי האור האלוקי שמהווה ומקיים אותו. אך מצד שני, הביטול לא נרגש במציאות העולם עצמו.

ביטול עמוק, פנימי ואמיתי של ה'ארץ' (המציאות הגשמית) כלפי ה'מים' (האור האלוקי), מתרחש כאשר הביטול נמשך וחודר בתוך גדרי המציאות של הארץ עצמה. כפי שיהיה בימות המשיח, כשיקויים הייעוד 'מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'.

וזה בדיוק התוכן החיובי של המבול. המצב בו העולם כולו מכוסה במים, מסמל מצב בו הארץ כולה שקועה ב'מי הדעת' עד כדי כך שהמציאות שלה אינה נראית.

וכשהכל כל-כך טוב וחיובי, גם הפסוק האומר שהמבול בא 'לשחת כל בשר', מתפרש ברוח זו. כלומר, כאשר העולם כוסה ב'מי הדעת', ה'בשריות' והחומריות התבטלה לחלוטין. המציאות היחידה שנותרה היא מציאות הבורא.

כך יראה העולם בימות המשיח, כאשר תתקיים נבואת ישעיהו, 'מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'.

וכך היה גם מצב העולם בתחילת הבריאה, כאשר קילוסו של הקדוש-ברוך-הוא עלה מהמים. באותה שעה העולם לא נראה כמציאות עצמאית נפרדת מהבורא שיצר אותה, אלא היה ברור שכל מציאותו היא הכוח האלוקי היוצר אותו ומאפשר לו להתקיים.

## לא עוד

לאחר תום המבול ויציאת נח ובני משפחתו מהתיבה, נשבע הקדוש-ברוך-הוא כי לא עוד. לעולם לא יבוא מבול נוסף על הארץ<sup>11</sup>.

11. נח ח, כא.

הנביא לא אומר שה'ארץ' תהפוך ל'מים' ולא תהיה מציאות גשמית, אלא שה'ארץ' המוכרת לנו, היא עצמה תתמלא בדיעת ה'.

זוהי מה שהתרחש במבול. מי המבול ירדו על הארץ כדי 'לשחת' הארץ'. לבצע תהליך שבו המציאות של הארץ עצמה התבטלה מפני המים. והביטול של המציאות כלפי האלוקות במהלך ימי המבול, העניקה לעולם את הכוח שגם אחרי המבול, כאשר כבר 'יבשה' הארץ', ה'ארץ' (הארציות) תמשיך להתבטל כלפי ה'מים' (הרוחניות).

כיון שהמטרה והתכלית הזו נשלמת דוקא כאשר יש מציאות גשמית, לכן המצב של 'מים במים' בתחילת הבריאה היה רק לזמן קצר. כיסוי העולם ב'מים' (רוחניות) גורם לכך שהבריאה מהללת את הקדוש-ברוך-הוא, אבל זה בהחלט לא המצב האידיאלי.

כאמור, הביטול המוחלט של המציאות הגשמית כלפי האלוקות יראה ויתגלה לעין כל בימות המשיח. ועם זאת, ההכנה וההכשרה לכך היתה במבול. בזכות ה'טבילה' במי המבול, העולם הפך להיות כלי ראוי להכיל את ההתגלות האלוקית שתהיה כאשר נראה בקיום המלא של 'מלאה הארץ דעה את ה'.

לכן הקדוש-ברוך-הוא צמצם והעלים את ההתגלות הזו באמרו 'יקוו המים ... ותראה היבשה'. כדי שתהיה מציאות גשמית ממשית ('ארץ') והיא זו שתהפוך למקום הולם להשראת והתגלות האלוקות.

ומאחר שמי המבול הכינו והכשירו את העולם ליעד הזה והעולם כבר עבר את ה'טבילה' הנדרשת, אין צורך במבול נוסף.

## יובש נהלכה

רמז ליתרון של מצב העולם לאחר המבול (כאשר 'יבשה הארץ') לעומת מצבו בתחילת הבריאה ('מים במים'), ניתן למצוא בפירוש רש"י על המילים 'יבשה הארץ'<sup>13</sup> - 'נעשה גריד כהלכתה'.

מעתה ברור מדוע נשבע הקדוש-ברוך-הוא כי לעולם לא יהיה מבול נוסף:

אין שום מטרה ותכלית באיבוד העולם. אדרבה, הרצון האלוקי העליון הוא שכן יהיה עולם גשמי עם גדרי מציאות. עולם עם ארבע עונות השנה ועולם שיתנהלו בו חיים תקינים (ככתוב<sup>12</sup>, 'לא תוהו

כאמור, עולם מכוסה במים מסמל

13. נח ח, יד.

12. ישעיהו מה, יח.

על המציאות, בתוך גדרי המציאות, באמצעות חלק ההלכה שבתורה.

## המעבר מתשרי לחשון

התקופה בה לומדים וקוראים בתורה את פרשת נח קשורה בקשר הדוק למסר הזה:

בחודש תשרי שיש בו חגים רבים, היהודי 'טבול' בעולם של קדושה. הוא מתעלה מעל המציאות הגשמית, מותיר אותה מאחור ושקוע ברוחניות. כמו עולם שמכוסה במי המבול ומציאותו בטלה כלפי האור האלוהי.

עם המעבר מחודש תשרי לחודש חשון, קוראים את סיפור המבול עד סופו. כעת למדים שהמטרה הסופית של המבול היא דווקא השלב של גילוי היבשה. להחדיר את היתרון של עולם מכוסה במים בתוככי הארץ היבשה. להמשיך את חודש תשרי אל תוך חיי היום יום של כל השנה כולה.

כך נזכה למהר ולהקדים את היעוד המתאר את מצבו של העולם בימות המשיח - 'מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים'.

ביטול מוחלט של גדרי המציאות הגשמית, בעוד שעולם בו היבשה נראית מסמל את המציאות הגשמית המוגדרת.

בהתאמה, כשמדובר על הרבדים השונים בלימוד התורה, מי המבול הם רמז לתורה כפי שהיא למעלה מהעולם. ואילו ארץ יבשה היא רמז לתורה כפי שירדה מהמקור והשורש העליון אל העולם הזה, והיא מדברת ועוסקת בדברים גשמיים.

מבין החלקים השונים של התורה, חלק ההלכה בא לידי ביטוי דווקא באמצעות הירידה של התורה למטה. על התורה נאמר<sup>14</sup> 'לא בשמים היא', ורק יהודי שחי בעולם הזה יכול לפסוק הלכה למעשה. שכן הלכות התורה נועדו מלכתחילה לפעול בעולם.

ולכך רומז רש"י באמרו שכאשר המבול פסק והארץ יבשה - 'נעשה גריד כהלכתה'. זו תמצית היתרון של ארץ יבשה - מציאות גשמית נראית - לעומת ארץ מכוסה במי המבול. דווקא בארץ יבשה ניתן להשיג את המטרה שלשמה ירדה התורה לעולם, לפעול ולהשפיע

(על-פי לקוטי שיחות חלק ל עמ' 16)

14. ניצבים ל, יב.





מי הדעת הטהור<sup>1</sup>: דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו, והרי הן מכלל החוקים. וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים הוא. שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים, אלא גזירת הכתוב היא והדבר תלוי בכוונת הלב. ולפיכך אמרו חכמים: טבל ולא הוחזק (לא התכוון להיטהר) - כאילו לא טבל. ואף על פי כן, רמז יש בדבר: כשם שהמכוון לבו לטהר, כיוון שטבל - טהור ואף על פי שלא נתחדש בגופו דבר, כך המכוון לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות שהן מחשבות האוון ודעות הרעות, כיוון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות הרעות והביא נפשו במי הדעת - טהור. הרי הוא אומר 'זרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גילויכם אטהר אתכם'<sup>2</sup>. השם ברחמיו הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו אמן.

•

מי המבול - מקוה טהרה<sup>3</sup>: כי הנה לכאורה אינו מובן עניין המבול: שאם היה רק להעביר ולשחת האנשים החוטאים, למה הוצרך לבחינת רעש גדול כזה, הלוא ברגע אחד היה ביכולת ה' להעבירם אף בלא המבול? אך באמת היה המבול בא לטהר את הארץ, שנאמר 'כי מלאה הארץ חמס' ונתקלקלה מאוד והיה נצרך לטהרה, ולזאת בא המבול דווקא שהוא בחינת מים בכדי לטהר את הטמאים שהוא כדוגמת המקוה מ' סאה שהיא מטהרת את הטמא, כמו כן היה המבול בא בכדי לטהר את כל הארץ, וכמו שכתוב 'זרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם'.

1. רמב"ם, סיום הלכות מקוואות.

2. יחזקאל לו כח.

3. תורה אור פרשת נח, ח ג.

## לך לך א

## כמו אברהם אבינו

האם כל יהודי דומה לאברהם אבינו? • למה עורכים ברית מילה לתינוק שאינו מסוגל להבין ולא מחכים שיהיה בן-דעת? • ומה מייחד את מצות המילה מכל מצוות התורה • המשמעות הפנימית של נוסח הברכה 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'

## ירושה מאברהם

'ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להכניסו בבריתו של אברהם אבינו'.

זהו נוסח הברכה שכל אב יהודי מברך ברטט של התרגשות במעמד ברית המילה של בנו. תזכורת כי אברהם אבינו הוא הראש והראשון לכל הנכנסים בברית הקדושה הנכרתת בין הקדוש-ברוך-הוא וכל יהודי.

למה באמת לברית-מילה של כל יהודי בכל הדורות יש קשר ישיר לברית המילה של אברהם אבינו?

הסיבה לכך נעוצה בתואר של אברהם - 'אבינו'. בתור אבא, אברהם מנחיל לכל אחד ואחד מבניו את הכוח לכרות ברית עם הקדוש-ברוך-הוא.

והירושה הזו מאברהם עוברת בהתאם לשני כללים חשובים בדיני

ירושה. האחד, הקביעה שהירושה איננה מותנית במידת המוכנות והכשירות של הבן לקבלה. גם תינוק בן יומו יורש הכל. והשני, ירושה איננה מוגדרת כמעבר של הרכוש מרשות המוריש לרשות אחרת. אלא, היורש הוא המשך-ישיר למוריש ובסך-הכל ממלא את מקומו.

לכן הברית של כל יהודי היא 'בריתו של אברהם אבינו', כי אברהם מוריש לכל אחד את הכוח ואת ההכשרה להיכנס בברית. ומאחר שהיורש בא במקום המוריש, הברית של כל אחד היא בעצם הברית של אברהם אבינו עצמו.

## תמיהות בנוסח הברכה

ואולם, הרמב"ם<sup>1</sup> כותב:

'אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו

1. פירוש המשניות, חולין פרק ז.

ונשאלת השאלה:

נאמר בתלמוד<sup>4</sup> כי כאשר העובר נמצא במעי עמו 'מלמדין אותו כל התורה כולה'. מכאן אנו למדין שעוד לפני הלידה קיימת בו נפש קדושה, והיא זו שלומדת את התורה. ואם כן, מה פירוש הדברים שתחילת כניסת הנפש הקדושה היא בעת ברית המילה?

אלא ש'כניסת' נפש הקדושה באדם פירושה, חיבור פנימי של הנשמה והגוף במידה כזו שהם הופכים למציאות אחת. מציאות שבה פעולת הנפש בגוף ניכרת ונראית. ואילו כאשר העובר נמצא במעי אמו, אמנם יש בו נפש קדושה אבל הנשמה עדין לא 'נכנסה' בגופו ולא התאחדה אתו.

גם אחרי הלידה, כאשר הנפש כבר מתחברת עם הגוף, הנשמה האלוקית עדין לא ניכרת ונרגשת בגלוי. דוקא על-ידי הברית יש 'כניסה' וחיבור פנימי של הנפש הקדושה בגוף. והחיבור הזה ניכר בגלוי על ידי המילה שהיא 'בריתי בבשרכם לברית עולם'<sup>5</sup>. מאז שהתינוק נימול, הברית הנצחית עם הקדוש-ברוך-הוא חתומה בבשר הגוף הגשמי. ומעכשיו היא 'ברית עולם', ברית שגם אומות העולם יכולים להכיר בה.

עליו השלום מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקדוש ברוך ציוה אותנו על-ידי משה רבינו שנמול'.

לפי דברי הרמב"ם הללו יש לשאול: אם אנו מקיימים את המצוה מכח הציווי שקיבלנו ממושה רבינו, למה אנו קוראים למצוה הזו 'בריתנו של אברהם אבינו'?

השאלה מתחזקת לפי דברי המדרש<sup>2</sup>, 'כל המצות שעשו לפניך האבות ריחות היו, אבל אנו שמן תורק שמך'. לקיום המצוות שלנו, לאחר מתן תורה, יש יתרון על קיום המצוות של האבות. והדבר דומה ליתרון של השמן עצמו שיש לו טעם וממשות, לעומת ריחו של השמן שהולך ומתנדף. ואם כן, מה פשר האמירה שמצות מילה שאנחנו מקיימים היא 'בריתנו של אברהם אבינו'?

בנוסף לכך, יש לתמוה: האם לא היה עדיף לברך 'להכניסו בברית עם הקדוש-ברוך-הוא', ובכך להדגיש כי מדובר בכריתת ברית עם האלוקים?

## ייחודה של מצות מילה

הדברים יובנו לאור דברי האדמו"ר הזקן<sup>3</sup> כי 'תחלת כניסת נפש זו הקדושה (הנשמה) היא ... במצות מילה'.

4. נדה ל, ב.  
5. לך לך יז, יג.

2. מדרש רבה שיר השירים פ"א, ג.  
3. אורח חיים, מהדורא תניינא, סוף סימן ד.

מדובר, אם כן, בכריתת ברית בעיקר עם נשמות ישראל. אבל כריתת הברית של המילה היא להיות 'בריתי בבשרכם לברית עולם'. כלומר שגם הבשר הגשמי יתקשר עם הקב"ה. כך מיישמים את תכלית הבריאה, כאשר עושים 'דירה' לה, מקום ראוי להשראת השכינה, בדברים הגשמיים הנחותים ביותר.

וזה החידוש הגדול של מצות מילה: תינוק בן שמונה ימים לא מסוגל להבין ולדעת דבר. לכן, מבחינת הנשמה והכוחות הרוחניים שלו, אין לו שום אפשרות להיכנס בברית עם הקדוש-ברוך-הוא. ובכל זאת עורכים את הברית דווקא בגיל הזה, כי הכוונה היא שבשר הגוף הגשמי שלו יכנס בברית עם הקב"ה. וזה יכול להיות גם בברית מילה בבשרו של תינוק.

## סולל הדרך

וזו גם הסיבה לנוסח הברכה 'להכניסו בבריתו של אברהם אבינו':

בספר 'פרי הארץ' (לרבי מנחם-מענדל מהורודוק) נאמר ביחס לעקידת יצחק, כי אמנם יהודים רבים, לאורך הדורות, מסרו את נפשם על קידוש השם. אבל לאברהם אבינו שמורה זכות ראשונים. בדברים מסוג זה קשה מאד להיות הראשון, אך לאחר

וזה היתרון המיוחד של מצות מילה: כל המצוות נועדו לחבר את היהודי המקיים את המצוה עם הקדוש-ברוך-הוא מצוה המצוה, ובלשון החסידות - מצוה לשון צוותא וחיבור. אבל החיבור הזה לא ניכר בגוף האדם המקיים את המצוה.

למשל, כאשר יהודי נותן צדקה, יש למצוה השפעה שמחוללת שינוי במציאות הגשמית של היד הנותנת צדקה, אבל השינוי לא נראה וניכר בבשר הגשמי של היד. ואילו במצות מילה, השינוי נראה וניכר בבשר הגשמי.

## ברית בבשר הגוף

זה גם מה שמייחד את הברית עם הקדוש-ברוך-הוא במצות מילה, לעומת כריתת הברית בהר סיני ובערבות מואב. באותם מעמדים ה' כרת ברית גם עם אלה שלא נכחו שם בגופם אלא בנשמתם, ככתוב<sup>6</sup> 'כי את אשר ישנו פה ... ואת אשר איננו פה עמנו היום'. ונאמר במדרש<sup>7</sup> שכל נשמות ישראל בכל הדורות נכללות בברית זו. ולכן כל יהודי, ואפילו גר, נחשב 'מושבע ועומד מהר סיני'<sup>8</sup> על קיום המצוות.

6. נצבים כט, יד.

7. פרקי דרבי אליעזר פרק מ"א. מדרש רבה שמות סוף פכ"ח.

8. שבועות כב, ב.

ודווקא משום כך אומרים בכל ברית שהיא 'בריתו של אברהם אבינו'. בכך אנו מכריזים ומצהירים כי כשם שאברהם אבינו היה 'ראשון', כך התינוק הנימול כעת גם הוא 'ראשון'. אף הוא נכנס בברית עם הקדוש-ברוך-הוא לא בסיוע כוחות שירש מהדורות הקודמים. ממש כמו אברהם אבינו.

## הטוב שבצער

לפי היסודות הללו יש להטעים דבר תמוה לכאורה במצות מילה:

נאמר בתלמוד<sup>9</sup> כי הסיבה לכך שבברכת המזון בסעודת ברית מילה לא אומרים 'שהשמחה במעוננו' כמו בסעודת נישואין, היא משום 'צערא דינוקא'. כלומר, כאשר התינוק כאוב ומצטער לא ראוי לומר נוסח זה שמדגיש את השמחה.

ונשאלת השאלה:

למה באמת מצוה גדולה וחשובה כל כך מתקיימת בצורה שגורמת צער? הרי השמחה היא יסוד מרכזי בעבודת ה', ככתוב<sup>10</sup> 'עבדו את ה' בשמחה'!

וההסבר הוא לפי האמור שמצות מילה נועדה לחבר את הבשר הגשמי עם האלוקות:

חיבור זה משלים את כוונת הבריאה

שהראשון סלל את הדרך, קל יותר לבאים אחריו ללכת בעקבותיו.

והדברים אמורים בנושא שאדם מסוגל לעמוד בו ולהתגבר על הקשיים מכוח התובנות והרגשות שלו. זה טבעי שהידיעה כי כבר היה מישהו (במיוחד כשמדובר באביו) שעשה זאת, מסייעת גם לו לעמוד בניסיון. אך כשמדובר במשהו שבכלל לא תלוי במידת ההבנה שלו, והוא אפילו לא נדרש לבצע פעולה מסוימת בעצמו, אין לו שום תועלת מכך שמישהו לפניו כבר עבר את זה. במיוחד אם הוא תינוק שאין לו שום שליטה והשפעה על הכוחות הרוחניים שלו.

בפעולה כזו, אין שום הבדל בין הראשון ובין כל הבאים אחריו, כי לאף אחד אין תועלת ואין סיוע מהצעד של הראשון. ולעניין זה, כל יהודי שעובר ברית מילה, נחשב 'ראשון'.

[וזה נכון אפילו לגבי מי שעובר ברית מילה בגיל מבוגר, כאשר כבר יש לו דעת ויש לו רגשות:

כאמור, מצות מילה היא להכניס את הבשר הגשמי בברית עם הקדוש-ברוך-הוא. והכוחות הרוחניים, הידע והרגש, לא מסייעים בפעולה שעושה את הברית בבשר הגוף. הכוחות הללו (שבהם אכן יש נתינת כוח מהראשון) עוזרים רק בהכנה ובהכשרה הרוחנית לברית].

9. כתובות ח, א.

10. תהילים ק, ב.

לחפש עיסוק בנושא שמצער אותו ומכאיב לו. עם זאת, כשמדובר בעשייה כדי למלא את השליחות לעשות 'דירה' לה' בעולם הזה התחתון, אי אפשר להמנע מביצוע המשימה בנימוק שהדבר כרוך בצער. למען מילוי השליחות הזו, שווה להצטער. כשם שברית מילה נערכת עם 'צערא דינוקא'. יש דברים נסתרים הגלויים רק לפני הקדוש-ברוך-הוא, ומי יודע, אולי דווקא באמצעות העיסוק שגורם לו צער הוא ממלא את תפקידו ושליחותו.

אף אחד איננו נטול אינטרסים אישיים, ולכן לא ראוי שאדם יחליט בעצמו האם לקבל או לא לקבל על עצמו שליחות שכרוכה בצער.

ואם כי יתכן שעליו לדווח למשלח, מי שהטיל עליו את השליחות, שלדעתו הדבר יגרום לו צער. אבל ההחלטה לא יכולה להיות של השליח עצמו אלא של המשלח הנקי מאינטרסים.

וכאשר השליח מצידו יתמסר למילוי תפקידו בכל הכוחות שלו, בנוסף לכוחו של המשלח, בודאי יזכה למלא את שליחותו ללא צער ויסורים אלא מתוך שמחה וטוב לבב.

(על-פי לקוטי שיחות חלק י עמ' 44)

להפוך את העולם הזה התחתון ל'דירה' לקדוש-ברוך-הוא, מקום ראוי להתגלות האלוקות.

והיעד הזה מושג רק בתנאי שה'תחתון' נשאר תחתון, עם כל גדרי המציאות שלו. אם התחתון הופך להיות עליון, אין זו 'דירה' בתחתונים' אלא 'דירה בעליונים'.

ולכן ברית מילה היא כריתת ברית עם הקדוש-ברוך-הוא דווקא באמצעות פעולה בבשר הגשמי כפי שהוא, עם כל הגדרים וכל ההגבלות שלו. ואחת ההגבלות היא אכן תחושת הצער והכאב בברית, בשעה שלכאורה קיום המצוה לא היה צריך לגרום לתחושת צער אלא שמחה גדולה. זו בהחלט הוכחה שמדובר בדבר 'תחתון' ונחות, אבל זה בדיוק העניין - שגם דברים נחותים יתקשרו עם האלוקות בברית לנצח.

## מסר לשליחות

ממושג זה של עריכת ברית מילה מתוך 'צערא דינוקא' יש להפיק מסר חשוב:

כתב האדמו"ר הזקן<sup>11</sup>: 'אין לאדם רשות על גופו כלל ... לצערו בשום צער'. מכאן מובן גם שאסור לאדם

11. שולחן ערוך, הלכות נזקי גוף ונפש ס"ד.



גמר כניסת הנפש האלוקית<sup>1</sup>: גם בתלמוד הזהירו על רוח טומאה זו ששורה על הידיים (לאחר הקימה בבוקר קודם נטילת הידיים), ואמרו שאינה עוברת לגמרי עד שיטול ג' פעמים לסירוגין.

וגם הזהירו מאוד שלא ליגע ביד קודם הנטילה לא בעין ולא באוזן... וכל שכן שצריך להיזהר מאוד שלא ליגע קודם נטילה בשום מאכל שלא לטמאו...

אבל לנגיעת הנכרים אין לחוש, כי רוח טומאה זו אינה מתאוה לשרות אלא בכלי של קודש במקום קדושה שנסתלקה משם שהם גופות ישראל כשהם ישנים ונשמתם הקדושה מסתלקת מגופם ואזי רוח הטומאה שורה על גופם וכשהנשמה חוזרת לגוף מסתלקת רוח הטומאה מכל הגוף ושורה על הידיים בלבד.

ומטעם זה נהגו להקל בנגיעת הקטנים שלא הגיעו לחינוך, לפי שגמר ועיקר כניסת הנפש הקדושה באדם הוא בי"ג שנים ויום אחד לזכר וי"ב לנקבה, שלכן נתחייבו אז במצוות מן התורה ונעשו בני עונשים, ותחילת כניסת נפש זו הקדושה הוא בחינוך לתורה ולמצוות שחייבו חכמים לחנך (גם במצות מילה, ולכן הנזהר מנגיעת הקטן מיום המילה ואילך קדוש יאמר לו).

.

מלמדין אותו תורה<sup>2</sup>: דרש רבי שמלאי למה הולד דומה במעי אמו? לפנקס שמקופל ומונח...ראשו מונח לו בין ברכיו... ונר דלוק לו על ראשו וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו שנאמר 'בהלו נרו עלי ראשי לאורו אלך חשך'... ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה יותר מאותן הימים שנאמר 'מי יתנני כירחי קדם כימי אלוה ישמרני' ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים הוי אומר ירחי לידה, ומלמדין אותו כל התורה כולה... וכיוון שבא לאוויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו כל התורה כולה...

1. שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, מהדורא תניינא סימן ד סעיף ב.  
2. נדה ל ב.

## לך לך ב

## כך נבחר אברהם

למה התורה לא מקדימה ל"לך לך" אף מילה על צדקתו של אברהם אבינו? • מה ההבדל המהותי בין שבע מצוות בני-נוח לתרי"ג המצוות של עם ישראל? • ולמה ידע, הבנה ורגש לא מהווים תנאי לקיום המצוות? • החשיבות העצומה של הקיום בפועל

## על מה השבר הגדול?

בתחילת הפרשה מספרת התורה על כך שהקדוש-ברוך-הוא הורה לאברהם לצאת מחרן וללכת 'אל הארץ אשר אראך'<sup>1</sup>. ועל כך מבטיח האלוקים לאברהם שכר גדול במיוחד:

'... ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה. ואברכה מברכך ומקללך אאר ונברכו בך כל משפחות האדמה'.

שואל על כך הרמב"ן<sup>2</sup>:

'מה טעם שיאמר לו הקדוש-ברוך-הוא עזוב ארצך ואיטיבה עמך טובה שלא היתה כמוהו בעולם, מבלי שיקדים שהיה אברהם עובד אלוקים או צדיק תמים...?'

הרמב"ן מרחיב את השאלה ואומר כי במקומות רבים בתורה נאמר לאבות, ולאחר מכן לעם ישראל כולו, כי השומע בקול ה' יזכה לשכר. אבל מה הטעם למתן שכר גדול כל-כך רק בשביל שינוי מקום המגורים?

לדבריו, הכתוב אכן מדבר במפורש על מעבר מארץ אחת לאחרת, אבל לאמתו של דבר יש כאן רמז לשינוי מאד משמעותי בחייו של אברהם אבינו.

אברהם התיישב בחרן לאחר שבאור כשדים הוא נרדף בשל אמונתו בה'. כעת ה' אומר לו להמשיך להתרחק מאנשי אור כשדים ולעבור לארץ כנען, שם יעסוק בהפצת האמונה באלוקים. כך במקום להיות מושא להשפלות ורדיפות של עובדי עבודה זרה, יגדל שמו בקרב הגויים.

1. לך לך יב, א.

2. שם ב.



## בחירת היהודי הראשון

ההסבר טמון בהבנת המהות הפנימית של הצו האלוקי 'לך לך'.

אברהם אבינו הוא היהודי הראשון. ההיבדלות שלו מאנשי ארצו ומולדתו, ואפילו מבית אביו, התחילה כאשר הקדוש-ברוך-הוא ציוה עליו - 'לך לך', קום ותרחיק לכת מכל אלה. ולכן התורה לא מתחילה את הסיפור על ייחודו של אברהם בתיאורים על צדקתו, אלא דווקא בפסוק 'ויאמר ה' אל אברם לך לך...'. זה הפסוק וזו האמירה שבהם באה לידי ביטוי מודגש מהותו של אברהם אבינו. ולמעשה, המהות של כל יהודי.

באומות העולם, הקשר בין האדם לבורא מבוסס על ידיעה והכרה של בני האדם בקדוש-ברוך-הוא. מי שיש לו מושג על קיומו וענינו של הבורא, מתחבר אליו ומקיים את מצוותיו.

אצל בני ישראל, לעומת זאת, עיקר הקשר שלהם עם הבורא לא נובע מכך שהם מצידם מגיעים להכרה במציאות הבורא ומחליטים להתקרב אליו. יהודים הם עמו של הקדוש-ברוך-הוא כתוצאה מכך שה' בחר בהם להיות כאלו. כדברי הרמב"ם<sup>4</sup>, 'קרבתו המקום לו והבדילנו מהאומות וקרבתו ליחודו'.

זה מעשה שבגיננו אברהם אכן ראוי לשכר גדול. הדבר לא נכתב בתורה, כדי לא לעסוק במפורש בענייני עבודה זרה. כשם שנהייתם של בני האדם לעבודה זרה בימי אנוש מוזכרת רק בקיצור נמרץ.

ועדיין השאלה לא מיושבת לגמרי:

גם אם מעדיפים שלא להרחיב בענייני עבודת אלילים, עדיין יש צורך בהסבר מדוע התורה לא אומרת לפחות במילים ספורות שאברהם היה צדיק?

מה גם שכך נוהגת התורה ביחס לנח. לפני שמסופר מה הקדוש-ברוך-הוא אמר לנח לעשות, מופיעה הפתיחה 'נח איש צדיק תמים היה'<sup>3</sup>.

ואם כן, קל-וחומר שפתיחה מעין זו מתבקשת ביחס לאברהם, שהמדרשים מרחיבים בדברים על מעלתו וצדקתו הגדולה (עוד לפני שהקב"ה אמר לו 'לך לך'), אשר מסר את נפשו והושלך לכבשן האש בגלל אמונתו בה'.

ועם זאת, בפסוקים הקודמים לציווי 'לך לך' לא נאמר שום דבר על המעלות של אברהם. אברהם נמנה כאחד מבני משפחתו של תרח, ואין אפילו מילה אחת על כך שהיה שונה מהם!

4. הלכות חמץ ומצה פ"ז ה"ד.

3. נח ו, ט.

של הנברא היא חסרת-ערך, כך גם מעשיו לא תופסים מקום. וכשיהודי עושה מצוות הדבר מחבר בינו ובין האלוקים רק כי זהו ציווי מה'. כלומר, החיבור נוצר מכך שה' בחר בעם ישראל ונתן לו מצוות והיהודי אכן מקיים את המצוות. לעומת זאת, זיכוך ועידון של האדם בכחות עצמו, ובכלל תחושות נעלות מצידו של האדם - אין בכוחן לחבר אותו עם הבורא.

לכן, סיפור הבחירה באברהם אבינו ובידולו להיות היהודי הראשון, לא עוסק בתיאור מעלות שאברהם אבינו רכש בזכות עבודה ומאמץ אישי. אלה היו בו גם קודם לכן. אברהם נבחר כאשר 'ויאמר ה' אל אברם, לך לך'. זה הרגע המכונן בו הוא נבחר והתחיל להיות דבוק בה' ברמה אחרת לגמרי. הרגע שבו ה' הטיל עליו משימה ונתן לו ציווי, ואברהם ביצע את המשימה וקיים את הציווי בפועל.

### **'נעשה ונשמע'**

'מעשה אבות סימן לבנים'<sup>8</sup>. ואם כל דבר בתורה נועד לא רק ללימוד וידיעה אלא גם לשמש הוראה, בוודאי שהדברים נכונים לגבי עניין כל-כך מהותי.

התורה מספרת שהחיבור של

מאחר שהקשר בין עם ישראל והקדוש-ברוך-הוא בא מהבורא, הקשר שלהם עם הבורא איננו רק במידה רבה יותר משאר הנבראים, אלא מהות שונה לחלוטין. בעוד כל הנבראים היו ונשאו מציאות של 'נברא', בני ישראל הם במהותם חלק מהבורא עצמו.

על הנשמה היהודית נאמר שהיא 'חלק אלקה ממעל ממש'<sup>5</sup> גם לאחר שירדה לעולם הזה. ואפילו על גוף יהודי חלה האמירה 'ובנו בחרת מכל עם ולשון'.

זה גם מהות ההבדל בין מצוות בני-נח והמצוות שניתנו לעם ישראל. ההבדל איננו רק בכמות (שבע מצוות לבני נח ותרי"ג מצוות לבני ישראל), אלא בעיקר באיכות ובמהות.

מצוות בני-נח ניתנו בעיקר לצורך יישוב העולם<sup>6</sup> וזיכוך ועידון בני האדם והעולם כולו.

ואילו המצוות של בני ישראל ניתנו בעיקר כדי ליצור חיבור והתאחדות בין היהודי לאלוקיו. מצוה מלשון 'צוותא' וחיבור<sup>7</sup>. זו מהות המצוות.

הפער בין 'בורא' ל'נברא' הוא עצום, ללא כל יחס והשוואה. לכן, כשם שלגבי הבורא, כל המציאות

5. תניא ריש פרק ב.

6. ראה ישעיה מה, יח.

7. לקוטי תורה בחוקתי, מה, ג.

8. מדרש תנחומא לך לך, ט.

התחושה היא שזה לא מצב אידאלי. נכון שלמעשה אסור לדחות את קיום המצוה בפועל רק בגלל שעדיין חסרה הבנה, אבל קיום מצוות ראוי לשמו יהיה רק לאחר שהאדם יגיע לרמה טובה של ידיעה והכרה במשמעות הפנימית של המצוות.

דבר ה' לאברהם 'לך לך' שולל לחלוטין את הגישה הזו:

עוד לא אמרו לנו מילה על המעלות הנפלאות של אברהם אבינו, וכבר התורה מספרת כי היסוד והבסיס של התקרבות אברהם לאלקות הם 'ויאמר ה' אל אברם לך לך'. קום ועשה. קיים מצוה בפועל.

וזה הדבר הראשון. לא רק בזמן, בסדר ההתרחשויות, אלא ראשון במעלה. יהודי מתחבר ומתאחד עם ה' באמצעות ציות לדבר ה' וקיום המצוות בפועל, מתוך אמונה תמימה וקבלת-עול-מלכות-שמים פשוטה.

זה נכון לגבי כלל ישראל כעם, וזה נכון ביחס לעבודת ה' של כל יהודי בפרט.

כשיהודי שזכה לידע רב בתורה, ואפילו לאהבת ה' ויראת ה', ניגש לקיים מצוה, עליו לזכור שעיקר הכל הוא ההכרה שהוא עומד ליישם את מצות ה'. לכן גם אם הצייווי היה לחטוב עצים והוא לא היה יודע דבר על התוכן והמהות של הפעולה הזו,

אברהם עם ה' התחיל בצייווי 'לך לך', כדי לתת לנו הבנה על מהותו של יהודי ועל מה שמיוחד במצוות שניתנו לעם ישראל. אבל זה עוד לא הכל. יש כאן גם לקח חשוב לגבי הדרך בה יהודי מתחיל להתקרב לאלוקים.

היה אפשר לחשוב כי כדי שיהודי יתחיל לקיים מצוות ולהתקרב לה', עליו ללמוד תחילה על היהדות, ההלכה והמצוות. במיוחד עליו לדעת מספיק על החיבור בין האלוקות לעולם בכלל וליהודים בפרט, ולהבין היטב את התוכן של המצוות.

באותה מידה אפשר היה לחשוב, שלפני קיום כל מצוה נדרשת הכשרה של הבנה מעמיקה במהות המצוה.

גם כשפוגשים יהודי שנכון לעכשיו הוא חסר ידע מינימלי ביהדות, היה מקום למחשבה שבשלב ראשון יש ללמד אותו על הקדוש-ברוך-הוא, התורה והמצוות. להביא אותו למצב בו תהיה לו הבנה טובה ויהיו לו רגשות חיוביים בתורה ומצוות. ואחרי ההכנה וההכשרה הזו הוא בוודאי יקיים מצוות כראוי.

אמנם גם לפני שרוכשים ידע והבנה אין להימנע מקיום המצוות בפועל, שהרי 'נעשה' קודם ל'נשמע'<sup>9</sup>, אבל

9. שבת פח, א ואילך.

מלאה, דווקא כאשר הוא יוצא מגדרי המציאות שלו. כאשר הוא 'הולך' ויוצא מגדרי הרצונות, הרגש והשכל שלו. ומדובר בהחלט על 'הליכה' ו'יציאה' גם מהמציאות האישית שלו בענייני קדושה.

והיעד אליו הולכים הוא 'הארץ אשר אראך' - ביצוע הרצון שה' מראה.

מעתה מיושבת גם שאלת הרמב"ן בה פתחנו, איזה מקום יש להבטיח שכר כה נפלא רק בגלל קיום הציווי לעבור מארץ אחת לשניה:

אכן, לא מדובר על מעבר דירה, אלא על מעבר הרבה יותר מהותי. התוכן והמהות האמיתית של המצוות הוא הציות לרצון ה'. זו התכלית וזה שמביא את השכר הגדול.

ומאחר שהיסוד והעיקר של המצוות הוא הקיום בפועל כי זה רצון ה', לא כתוצאה מרגשות של האדם אלא מתוך יציאה מגדרי המציאות האישית, גם השכר הוא מעל ומעבר לגדרי העולם, כפי שמוכן מתוכן הברכות שה' מבטיח לאברהם.

ראשית, בברכות מודגש שהכל בא מה'. 'ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך'. ושנית, בברכות יש ביטוי למושג הגדולה, 'גוי גדול', 'ואגדלה'.

וכמוכן, גדלות אמיתית קיימת רק

הוא היה עושה זאת באותה מידה של מסירות נפש בה הוא מקיים מצוות שלגביהן יש לו ידע רב. שכן הוא חדור בהכרה שהעיקר והבסיס הוא מעשה המצוה בפועל.

[ובסגנון תורת החסידות:

יהודי יודע שכל המעלות והיתרונות האחרים שקיימים בעבודת ה' שלו הם מעלות שיש לו, כמי שמוגדר 'נברא'. רק כאשר הוא קם ועושה מצוה מתוך כוונה למלא את רצון הבורא, הוא 'נכלל באור ה' ורצונו ומיוחד בו ביחוד גמור<sup>10</sup>].

## החיבור האמיתי

כאמור, החיבור האמיתי של יהודי עם הקב"ה נפעל כאשר ה' מצוה והיהודי מקיים את הציווי. היסוד הזה נרמז בציווי 'לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך' לפי משמעותו הפנימית.

'לך לך מארצך' - לך, תעזוב ותרחק מהרצונות האישיים שלך ('ארץ' מלשון רצון). 'וממולדתך' - מעולם הרגש שאתה רגיל בו. 'ומבית אביך' - מעולם השכל שלך (לפי הקבלה, 'אב' הוא כינוי לחכמה).

גם יהודי שכל הרצונות וכל כוחות הנפש שלו שקועים בקדושה ודבוקים בבורא, יכול להתאחד עם הקדוש-ברוך-הוא בהתאחדות

10. תניא פרק לה.

לאברהם מביאה ממילא ברכה מה' למברך. והוא הדין גם לגבי היפך הברכה.

ובזכות 'לך לך' בעבודת ה' של כל יחיד, נבוא במהרה 'אל הארץ אשר אראך', לארץ ישראל כפשוטה, ונזכה לגדלות בנושא שלמות הארץ ואפילו להרחבת גבולות הארץ, בגאולה השלימה במהרה בימינו.

(על-פי לקוטי שיחות חלק כה עמ' 47)

אצל הקב"ה, והדבקות בבורא היא הדרך להביא גדלות גם בבריאה, 'ואעשך לגוי גדול ואגדלה שמך'.

גם שאר הברכות רומזות לדביקות ולהתאחדות של אברהם אבינו עם הקדוש-ברוך-הוא, ככתוב 'והיה ברכה'. ורש"י מפרש: 'הברכות נתונות בידך. עד עכשיו היו בידי ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ'. וכך גם ההמשך - 'ואברכה מברכיך ומקללך אאר'<sup>11</sup>. ברכה

---

11. לך לך יב, ג.



## מן המקורות

**מצוה מלשון צוותא וחיבור:** ... מצוה היא לשון צוותא וחיבור, והעושה מצוה מתחבר עם העצמות ב"ה שהוא המצווה את הציווי ההוא. וזהו שכר מצוה מצוה, דזה מה שנתחבר עם עצמות אור אין סוף מצוה הציווי זהו שכרו. וההבנה בזה יובן במשל גשמי: איש פשוט ביותר הגם כי אין בינות לו כלל במעלת החכמה ושכל, ואינו יודע גם אופן ההפלאה של ריחוק הערך שלו ממעלת החכמה... אנו רואים במוחש אשר איש פשוט דווקא חש בטול פנימי אל החכמה ומעלת חכם... וכן בהרגש החכם אין האיש פשוט תופס אצלו מקום כלל (בגלל ריחוק הערך)..

והיה כאשר החכם יצווה לאיש הפשוט לעשות איזה דבר בשבילו, הנה בציווי זה נולד מציאותו של האיש הפשוט הן לעצמו שמרגיש מציאותו (כלומר, חשיבותו) אשר הוא יכול לקיים מצוות החכם ולו ציווה החכם לעשות דבר, והן בעיני החכם נחשב למציאות דבר אשר אליו ידבר ויצווה, שבציווי זה הרי יצא אצלו מכלל אפיסה ובא לכלל מציאות. ובנוסף לזאת הרי ציווי זה מאחד החכם הגדול והנעלה עם האיש הפשוט ביותר, דאיש זה הפשוט ממלא רצונו של החכם. אם כן מובן אשר בעילוי זה אשר נעשה על ידי הציווי, היינו א) מציאותו של המצווה, ב) התחברות המצווה והמצווה, אין הבדל כלל מה שיהיה הציווי אם דבר גדול ונעלה או דבר קטן ופשוט. כי העיקר הוא הציווי וקיומה. וזהו (הפירוש של המאמר) 'שכר מצוה מצוה', דהציווי עצמו עושה את מציאותו של המצווה ומאחדו בהמצווה ברוך הוא... וזה כללות עניין המצוה שהיא צוותא וחיבור...

1. התמים חלק א עמוד כה.

# הדרך לנחת אמיתי

מה היו הציפיות של אברהם מישמעאל? • ולמה אמר לו הקדוש-ברוך-הוא שדווקא יצחק ימשיך את דרכו ויגרום לו נחת? • על שני הבדלים מהותיים בין יצחק וישמעאל ועל יסודות בחינוך יהודי אמיתי

## דור-המשך

כמו כל אבא טוב, אברהם אבינו קיווה שיהיה לו דור-המשך. ילדים שילכו בדרכו. תחילה נולד ישמעאל. וכאשר הקדוש-ברוך-הוא בישר לאברהם שהוא עתיד לזכות בבן נוסף, אברהם לא הגיב בתודה נרגשת. מצידו זה היה בסדר גמור גם אם יהיה לו רק את ישמעאל. בתנאי אחד, שישמעאל יהיה ילד טוב וילך בדרכי ה'. לכן התגובה של אברהם לדברי ה' על לידת יצחק היתה: 'לו ישמעאל יחיה לפניך'. הלוואי שישמעאל יחיה חיים של יראת שמים.

על כך ענה לו הקדוש-ברוך-הוא: לא. אתה תרווה נחת של אמת דוקא מיצחק. ובאשר לבקשה שלך לגבי ישמעאל - 'ולישמעאל שמעתידך'.

גם ממנו תזכה לנחת. ובכל זאת רק 'ביצחק יקרא לך זרע'<sup>2</sup>.

לאברהם אבינו מצידו היו סיבות מוצדקות להסתפק בישמעאל ולקוות לקבל ממנו נחת.

כשאברהם אמר את המשפט 'לו ישמעאל יחיה לפניך', הוא כבר היה בן תשעים-ותשע שנה. שנים ארוכות הוא עבד את ה' ועמד בנסיונות רבים. אין ספק שהוא ידע היטב מהו נחת אמיתי.

לאברהם היו גם יסודות לבנות עליהם את התקוות שלו לנחת מישמעאל. על הגר, אימו של ישמעאל, נאמר במדרש<sup>3</sup> שהיא נקראת 'קטורה', על שם שמעשיה היו נאים כקטורת. כלומר, היא היתה יראת שמים במידה כזו

2. וירא כא, יב.

3. תנחומא, פרשת חיי שרה, ח.

1. לך לך יז, יח. ובפירוש רש"י: 'יחיה לפניך, יחיה ביראתך'.

ישמעאל הבין את משמעות המצוה כאמצעי להתחבר עם הבורא, ועבר ברית מילה מתוך מודעות לכך.

יצחק לעומת זאת, נימול בן שמונה ימים. חיברו אותו עם הבורא מבלי לשאול לדעתו. אך החיבור הזה נקרא בתורה 'ברית עולם'. קשר נצחי שלא ניתן לניתוק.

שני ההבדלים הללו בין ישמעאל ויצחק, הם הסיבה לכך שהנחת האמיתי של אברהם יכול לבוא דוקא מיצחק.

אפשר לחנך ילד מתוך השגחה של ההורים מפני רוחות לא רצויות. לחנך אותו וללמד אותו את הדברים הנכונים, ולכוון אותו להתחבר עם הבורא בעקבות ההבנה הטובה והנכונה שלו.

כך התחנך ישמעאל. הוא גדל בבית אברהם אבינו. החינוך שהוא ספג גרם לו להבין שחשוב להתחבר עם הקדוש-ברוך-הוא.

אבל כאשר הבסיס הוא השכל, אי אפשר לדעת מה יהיה אם וכאשר יתחוללו שינויים בחיים. וגם לפני שחלים שינויים, אין לדעת באיזו מידה החינוך משפיע. האם הוא יוביל להתמסרות מלאה או ישפיע רק במידה מוגבלת, בהתאם למידת ההבנה.

לכן, כאשר התברר שהנוכחות של ישמעאל מפריעה לירושה של

שההתנהגות שלה דמתה לעבודה בבית המקדש.

הגר היתה אפילו בעלת מסירות-נפש. מסופר במדרש<sup>4</sup> שהיא היתה בת פרעה מלך מצרים, אחת המעצמות של אותם ימים. וכדי להיות בביתו של אברהם, היא עזבה את חיי הארמון והלכה להיות שפחה של שרה. ויש להניח שהגר חנכה את ישמעאל ברוח זו.

למה, אם כן, הקדוש-ברוך-הוא שולל לחלוטין את האפשרות שישמעאל יהיה ממשיך דרכו של אברהם?

## לידה בנס

ההבדל המהותי בין ישמעאל ויצחק מתבטא בצורה בה כל אחד מהם בא לעולם. ישמעאל נולד בדרך הטבע, ואילו יצחק נולד בניסים. בדרך הטבע לא היתה שום אפשרות שאברהם ושרה שהיו זקנים באים בימים יזכו לילד. אפילו אברהם עצמו התקשה להאמין שהקדוש-ברוך-הוא יראה לו ניסים שכאלה.

כתוצאה מההבדל הזה, היה הבדל בין ישמעאל ליצחק גם לגבי קיום מצות מילה.

ישמעאל נימול בגיל שלוש-עשרה. זה הגיל שבו יש לאדם שכל, אפשר לסמוך עליו, והוא מתחייב במצוות.

4. בראשית רבה, פמ"ה, א.



אבל סיפורי התורה על הלידה והחינוך של יצחק, מלמדים שזו טעות. השכל וההבנה לא יכולים לשמש כיסודות החינוך, והדרך להתחבר עם הבורא היא דוקא מסירות-נפש על-שכלית.

העובדה שיצחק נימול בן שמונת ימים מכילה עוד מסר חשוב:

הורים עשויים לחשוב שיש להקנות לילדים את היהדות בשלבים. תחילה, כשהילד רך, אפשר להסתפק במנות קטנות וקלות. כמו מזון מהול במים. וכשהילד יתבגר, הוא יקבל דברים יותר רציניים.

הגישה הזו היתה יכולה להיות נכונה, אם היה מדובר בדבר שכולו מבוסס על הבנה. אבל הקניית ערכי היהדות אמורה להיות מעל חישובים ושיקולים הגיוניים וטבעיים. אדרבה: כשהילד רק בן שמונה ימים, כבר יש לספק לו יהדות במינון הגבוה ביותר. כבר אז מחברים אותו עם הבורא. והחיבור הוא לא לשנה או לעשר או עשרים שנה אלא חיבור נצחי. 'ברית עולם'.

איך נותנים לילד יהודי יהדות במינון הגבוה ביותר?

כאשר עוד בהיותו ילד רך מחדירים בו את ההכרה שהעם היהודי כולו, וכל יהודי בפרט, ניצב מעל למגבלות הטבע. הנוער היהודי אמור לדעת כי כשמדובר בענייני יהדות אין להתחשב בשיקולים

יצחק, ה' הורה לאברהם לגרש אותו מביתו, 'כי ביצחק יקרא לך זרע'.

במילים אחרות, ה' אומר לאברהם: כדי להקים דורות של יהודים, אי אפשר לגשת לעניין במסגרת מגבלות הטבע. כל הקיום של עם ישראל הוא על-טבעי. וכבר מהלידה מתחילים בניסים ולא מתחשבים בטבע.

נחת יהודי אמיתי יכול לבוא מילד שכל הלידה שלו, וכל חייו לאחר מכן, מנוהלים על-ידי הקדוש-ברוך-הוא בצורה על-טבעית. והחיבור הנצחי שלו עם האלוקים באמצעות ברית המילה מתבצע כשהוא עדיין לא מבין דבר ולא מביע את הסכמתו.

היהדות של ילד כזה לא תהיה מוגבלת לפי מידת ההבנה שלו אלא עד מסירות-נפש. וילד כזה יהיה מקור לנחת יהודי אמיתי.

## יהדות במינון גבוה

זה היה הבסיס לחינוך של יצחק, וברוח זו יש לחנך כל ילד יהודי, בכל זמן ובכל מקום.

יש הורים שסבורים כי הדרך הנכונה בחינוך היא, להמתין שהילד יגדל ויבין בעצמו מה עליו לעשות. הם מקוים כי מאחר שבנם הוא בן אברהם, יצחק ויעקב, הוא יקבל החלטות נכונות.

והישובים של דרך הטבע. אנחנו  
בנים לעם שעצם הלידה שלו היתה  
על-טבעית. העם העתיק ביותר,  
העם עם התורה העתיקה ביותר,  
עם שעבר כל-כך הרבה שנים של  
ניסיונות וקשיים, וכל קיומו הוא  
נס.

(על-פי לקוטי שיחות חלק א עמ' 18)



חינוך לאמונה מגיל צעיר<sup>1</sup>: בתקופת אדמו"ר הזקן היה אדם שהתחזה לחסיד ומונה למורה ומחנך לילדים, כשמטרתו האמיתית היתה לצוד את ליבם ולגרומם להם לעזוב את לימודי הקודש לטובת השכלה זרה. בשורות הבאות מתאר האיש פגישה שהתקיימה בינו לבין אדמו"ר הזקן:

אדמו"ר הזקן הגביה ראשו ויפקח את עיניו וישאלני, איך אני מפרש לתלמידי את הפסוק 'ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאוד'.

הנני מפרש - עניתי - את הכתוב כפירוש הראשון שברש"י שהוא לשון תימא (תמיהה).

ומדוע - שאלני - אינך מפרש לתלמידיך כפירוש רש"י בשם המדרש שגיהינום פתוחה לו מתחתיו?

דעתי - השבתי - שאין להלאות את מוחות הילדים הרופפים בדברי אגדה בכלל. ומה גם בדברים המפחידים כמו גיהינום והדומה, ועוד יותר במה שלא יוכל הילד גם לשער ויקשה לו איך אפשר שהגיהינום הגדול והרחב אשר אש מתלקחת בו עברה בו תמיד זה יותר מ-5555 שנה יכנס בחדרו של יצחק ועשו עם אביו ישארו בחיים, אף גם בבגדיהם לא יחרך האש.

ומניין לו למדרש - שאלני עוד - שראה גיהינום פתוחה לו מתחתיו? שתקתי.

כשראה שהנני שותק, אמר: בשעה שנכנס עשיו ליצחק ויצחק שאלו מי אתה ועשיו ענה לאביו אני בנך בכורך עשו, והוא שיקר כי הלא כבר מכר את הבכורה ליעקב במכירה גמורה, ויצחק ידע מזה ולכן חרד חרדה גדולה על השקר אשר שיקר עשו ויבטל את דיני התורה, ומכיוון שהוא שקרן הרי גיהינום פתוחה לו תחתיו.

אחר כך הוסיף: כשאדם הוא וילנאי ואומר שהוא מזאמוט, כשהוא מעביר בנים למולך ההשכלה והוא אומר שהוא מלמד - הרי גיהינום פתוחה תחתיו, כמה נפשות אבדת והנך עומד במרדך, כן הדבר נתפסת למינות וכל באיה לא ישובון.

1. מתוך רשימת 'שמעון הכופר'.